

**Az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió
fenntarthatósági és természetvédelmi szempontú vizsgálata**

Szakértői háttéranyag

Készítették:
Dr. Gyulai Iván
Vágvölgyi Gusztáv
Dr. Szilvácsku Zsolt

Magyar Természetvédők Szövetsége

Budapest
2005 július

Az Országos Fejlesztési Konceptió átfogó céljai konzisztenciájának vizsgálata, s viszonya a fenntartható fejlődéshez

Dr. Gyulai Iván, Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért

A koncepció fő célja, hogy Magyarország Európa egyik legdinamikusabban fejlődő országa legyen, átfogó célként, pedig a versenyképes, igazságos, biztonságos Magyarországot jelöli meg 2020-ra.

A dinamikusság feltételeként a több munkahelyet, a magasabb jövedelmeket, a biztonságos, tiszta és jó minőségű lakókörnyezetet, az egészségesebb és hosszabb életet nevezi meg. A létbiztonság meghatározó elemének a foglalkoztatás biztonságát, valamint a gazdasági és társadalmi változásokhoz való sikeres alkalmazkodást tekinti.

Az átfogó célok rendszere ezzel teljesen elszakad a természetes környezet adta feltételektől. Az a mondat, hogy „a létbiztonság meghatározó eleme a foglalkoztatás biztonsága és a gazdasági és társadalmi változásokhoz való sikeres alkalmazkodás”, az embert kiemeli természetes környezetéből. Úgy véli, hogy az embernek nem kell alkalmazkodni a folyton változó környezethez, holott nyilvánvaló, hogy a bennünket befogadó természetes környezethez való alkalmazkodás nélkül a fenntarthatóság elképzelhetetlen. A helyzet a leírtakhoz képest pontosan fordított, az embernek kell a társadalmi feltételeket a környezet adottságaihoz megválasztani. A globális környezeti változások figyelmeztetése ellenére még mindig úgy véljük, hogy nem kell törődnünk környezeti feltételeinkkel, úgy véljük azokat igazíthatjuk társadalmi igényeinkhez.

A koncepció semmilyen módon nem reflektál természetes környezeti adottságainkra, a bennünket körülvevő rendszer eltartó és tűrőképességére. Azokat sem mennyiségileg (rendelkezésünkre álló erőforrások), sem minőségileg (környezeti rendszerek terheltsége) nem határozza meg. Ennek hiányában hitelesen fenntartható fejlődésről nem lehet beszélni. Hiszen a fenntartható fejlődés definíciója arról szól, hogy a jelen szükségleteit úgy kell kielégíteni, hogy a jövő nemzedékek is kielégíthessék majd szükségleteiket. Valójában úgy tekintjük, hogy minden, ami körülöttünk van, korlátlanul használható a jelen számára, hiszen nem határozzuk meg a használat korlátait. A tartamos környezethasználat feltétele a környezet eltartó-képessége. A koncepcióban csak említésre kerül, hogy a gazdasági és társadalmi folyamatok már meghaladták a környezet eltartó-képességét, de erre a koncepció stratégiai, tartalmi elemei nem válaszolnak. Mitől lesz olyan ez a terv, amely változtat ezen a tényen? Ha, a magyar társadalom meghaladta saját környezetének eltartó-képességét, abban kellene egyet értenünk, hogy a fenntarthatóság érdekében túlzott igényeinket szükségleteink szintjére kell csökkenteni.

Hogyan ígérgethetne növekedést, jólétet mindenkinek a fejlesztési koncepció, ha szembe nézne azzal a ténnyel, hogy magyar társadalom meghaladta környezet adta határait!?

Nem kisebb konfliktus feszül a célrendszeren belüli egyes elemek között sem. Tisztázni kellene, hogy ahol verseny van, ott vannak győztesek, és vannak vesztesek. Ezért sem globális, sem területi, sem az egyes emberek, társadalmi csoportok dimenziójában igazságosságról, s igazságosság hiányában, biztonságról sem beszélhetünk. A világon, és

idehaza is számtalan bizonyíték áll rendelkezésünkre a verseny okozta hátrányokról, olyan kézzelfogható bizonyítékok, mint a fokozódó társadalmi polarizáció, s az ennek következményeként fellépő környezeti degradáció.

Az a koncepció, amely arra épít, hogy a verseny győztesei magukkal húzzák a verseny veszteseit, éppen a verseny alaptermészetével ellenkezik. A versenyképesség növelése másról sem szól világszerte, s most már Európa szerte, hogy szabaduljunk meg a versenyzőket visszatartó koloncoktól. Azaz csökkentsük azokat a közterheket, és enyhítsük azokat a szabályokat, amelyek visszatartják, lassítják, lefölközik a jó versenyteljesítményeket. Ha ezt tesszük, mert versenyezni kell azokkal, akik ezt eddig sem tették, akkor hogyan akarunk forrásokat csöpögtetni a leszakadt területeknek, a leszakadt társadalmi csoportoknak.

Nincs kétségem afelől, hogy a verseny hozzájárul a gazdasági növekedéshez, viszont az eddigi társadalmi és környezeti történések alapján igazolható, hogy ellene hat a fenntarthatóságnak.

Vizsgáljuk meg, hogy a verseny hogyan áll összefüggésben a célrendszer más elemeivel. A több munkahely, a magasabb jövedelmek, az élhető környezet, az egészségesebb és hosszabb élet milyen viszonyban vannak a versenyképességgel? A tulajdonos versenyképességét a megszerezhető profit befolyásolja. A profit maximálása megköveteli a hatékonyságot. Ez nem engedi meg, hogy valaki is növelje adott termelési, szolgáltatási körben a munkaerő létszámát, sőt, mint a tapasztalatok bizonyítják, épp ellenkezőleg, a létszám állandó redukálását igényli. Egy adott dolgozói kör magasabb jövedelme, ugyancsak a hatékonyság növelésével oldható meg. Ez lehet kevesebb dolgozói létszám, vagy hatékonyabb termelési eljárás, stb. A magasabb jövedelem, a több munkahely és a tulajdonos versenyképessége tehát ellentmondanak egymásnak. Valaki mondhatná, hogy a termelés hatékonyságának fokozása jó a környezet számára, hiszen a versenyképesség kikényszeríti a nagyobb ökohatékonyságot. Ez önmagában igaz, de nem igaz a rendszer egészére. Ha a több munkahely nem valósítható meg a meglévő foglalkoztatási létesítményen belül, akkor nincs más lehetőség, mint új munkahelyek teremtése. Minden ilyen új lépés, azonban új természeti erőforrásokat és környezeti teret vesz igénybe, azaz környezeti terhelést produkál. Amit nyerünk az ökohatékonyság növelésén, azt elveszítjük a sokasodó új terhelésen. A legmagasabb elérhető ökohatékonyság mellett is túlléphetjük környezeti rendszerünk eltartó és tűrőképességét. A versenyképesség és környezeti eltartó-képesség tehát az által is konfliktusba kerül, hogy a tulajdonos profitnövekedése újabb befektetést indukál, hiszen annak éppen ez a célja.

A magasabb jövedelmek tekintetében a versenyképes tudású embereknek valóban több jövedelmük lesz, de ezzel csak a polarizáció nő, hiszen a versenyből lemaradtaknak jó, ha nem csökken a jövedelme. Belátható, hogy a profitszerzési hatékonyság ugyancsak szűk réteg számára teszi lehetővé a jövedelem tényleges növekedését.

A versennyel összefüggésben nehezen beszélhetünk egészségesebb és hosszabb életről, hiszen mind a győztesek, mind a vesztesek fokozott veszélynek vannak kitéve. A jóléttel asszociálódó életmód, következményeként súlyfelesleg, mozgásszervi, keringési betegségek, menedzser betegség, stressz, allergia, a jóléttel és szegénységgel egyaránt asszociálódó depresszió, illetve a szegénységgel társuló alultápláltság, ellátatlanság okoznak rossz életminőséget, alacsony várható élettartamot.

A verseny következtében növekvő társadalmi polarizáció fokozza a társadalmi bizonytalanságot, félelemhez, s erőszakhoz vezet, mind globális, mind helyi viszonylatban. A

gazdagodás lehet, hogy fokozza a foglalkoztatottságot, pl. erősebb katonaság kell, több biztonsági személyzet kell a személyi biztonsághoz, ám minden ilyen teljesítménynövekedés csak a nagyobb kockázatokhoz és bizonytalansághoz vezet. Az együttműködő társadalmakban nem az erőszakszervezetek, hanem a társadalmi szolidaritás biztosítja a biztonságot.

Verseny esetében területi kohézióról sem lehet beszélni. Ugyan lehet köz-, vagy magánpénzekből területi kiegyenlítést szolgáló forrásokat allokálni a leszakadt térségekbe, de nagyon jól látható, hogy a befektetett források visszatérülnek a nagyobb, versenyelőnybe lévő piacok irányába, s a hasznuk ott csapódik le. Ha a makro területi kiegyenlítés megtörténik, akkor közép kiterjedésű különbségekbe csap át, azok felszámolási igyekezete, pedig társadalmi különbségeket generál. Nem kétséges, hogy a koncepcióban szereplő nagy városokat fel lehet zárkóztatni, de kérdés, hogy mi történik a regionális perifériákkal.

A versenyképességgel sem az igazságosság, sem a biztonság nem egyeztethető össze, a környezetminőség javulásáról nem is beszélve, hiszen az nem szerepel az átfogó célok között. Viszont ha a biztonságot úgy értelmezzük, mint a koncepció ezt teszi, azaz „a jövő generációk számára is szükséges erőforrások rendelkezésre álljanak, akkor érthetetlen, hogy a környezetminőség, miért nem szerepel az átfogó célok között. Ha ez nem szerepel, akkor, mi által kívánják az erőforrásokat megőrizni a jövő generációk számára? Ezt bizonyára nem a fogyasztás csökkentésén keresztül kívánja elérni a koncepció, mert erről nem tesz említést. A koncepció arról sem szól, hogy a természetes erőforrások megújulását lehetővé tevő természetes folyamatokat, hogyan kívánjuk helyreállítani. Ha ezt sem tesszük, a jövő generációk számára csak ígéretet hagyunk örökül.

A biztonság, eme tág értelmezése, ti. erőforrásokat hagyni a jövő nemzedékeknek, már nem jelenik meg ilyen értelemben a 2.2.5. pontban. Ott, idézem, „első helyen a folyamatok versenyképességet ösztönző kiszámíthatósága, tervezhetősége, a ... veszélyekkel, kockázatokkal szembeni védelem” értelmében kerül említésre.

Nagyon jól látszik, hogy olyan kifejezések, mint eltartó-képesség, bár megjelennek a koncepcióban, de azok nem kapnak értelmet, megerősítést, megvalósíthatóságot, a tőlük teljesen idegen stratégiai célok környezetben.

A fenntartható fejlődéssel kapcsolatos kényes kérdés a fejlesztés szerepe a fejlődésben. A munkaanyag alcíme Magyarország fejlesztési koncepciója. A koncepció számos ponton a fejlesztés fenntarthatóságát emlegeti. Bár nyilvánvaló, hogy a társadalmat, s nem a fejlesztést kell fenntartani, nem ilyen nyilvánvaló, hogy a fejlesztés nem szükségszerűen vezet fejlődéshez, sőt azt látjuk, hogy az erőltetett fejlesztés szétroncsolja a társadalom finom szöveteit, s feléli természeti erőforrásait. A földi rendszer fejlődésének folyamata, az evolúció, a fejlesztés és megőrzés kiegyensúlyozottságán keresztül valósul meg. A konzervatív és haladó vonatkozások kiegyensúlyozottsága teszi lehetővé a rendszeren belüli elemek harmóniáját, ezáltal a rendszer stabilitását. A fejlesztés dominanciája, a megőrzés felett, instabillá teszi a rendszert. Mindez nemcsak ökológiai, de társadalmi vonatkozásban is igaz. A társadalom jelentős tömegei, rétegei képtelenek a gyors változások befogadására, a modern dolgok gyors és pontos követésére. Amit a társadalmi elit kitermel, azt nem képes követni a társadalomnak csak egy nagyon jelentéktelen hányada. Befogadás hiányában, viszont a legjobb fejlesztési szándék sem szervesül, sőt kitermeli a társadalom idegenkedését.

Hiába szeretnénk erőltetett menetben fejleszteni, ha a társadalom nagy tömegeinek tehetetlenségi nyomatéka ezt nem teszi lehetővé. Az erőltetett fejlesztés, ugyan úgy társadalmi

polarizációhoz vezet, mint a versenyképesség prioritásának gyakorlása. Ezen a ponton érdemes példaként felhozni a roma kérdést. Eddig egyetlen olyan rendszer sem volt, aki nem szerette volna integrálni a romaságot a többségi társadalomba. Ez a koncepció is ezt teszi. Nyugodtan be lehet ismerni, hogy e szándék meghiúsult. A kudarc okát azonban nem vagyunk hajlandók felismerni.

A roma lakosságot az etnikai kisebbségi lét mellett a létminőségi esélyegyenlőtlenség is sújtja. A roma lakosság halmozottan hátrányt szenved a modernizáció folyamatában, annak legnagyobb vesztesének tekinthető. Először elvesztette hagyományos tevékenységeit, mert a kézműves tevékenység produktivitása nem volt képes versenyezni a gépi munka termelékenységével, sokszor annak minőségével sem. A felborult munkamegosztásban nincs helye többé tevékenységének. Ezt a hátrányt felerősíti a negatív externáliák társadalmi elfogadottsága, hiszen az alacsony külső költséggel folyó termelést nem becsüli meg a közgazdaság. A marginalizálódott területeken folyó kontraszelekció vesztese szintén a roma lakosság, hiszen a településekről a tehetősek vándorolnak el, akik magukkal viszik a fejlesztési lehetőségeket is.

A roma lakosság számára felkínált fejlesztési lehetőségek, például a kézművességhez való visszatérés, földművelés, egyike sem az a tevékenység, amely a fent felsorolt okok miatt ne szenvedne hátrányt a gazdasági versengésben. Mindennek tudatában nem kellene olyan lehetőségeket ajánlani, amelyeket a modernizáció kudarcra ítelt, s amelyeket a fejlesztés szereplői mindkét oldalon kudarcként fognak megélni.

A roma lakosságot azon a téren akarjuk „versenyképessé” tenni, amelyen termelési, tárgyi és szellemi kultúrájánál fogva nem lehet versenyképes. Ugyanakkor kulturális identitását, amely elegendő fejlődési forrás lenne a kulturális sokféleségre építő fenntartható társadalomban, az integrációs kényszer hatására folyamatosan elveszteni kényszerül, hiszen az eddigi integrációs törekvés a legfontosabbtól, a kulturális identitásától fosztotta meg.

A koncepció és a holisztikus szemlélet

A koncepciót megalapozó munkarészek legnagyobb hiánya, hogy nem tárta fel a negatív társadalmi jelenségek ok-okozati hierarchiáját. Az okok feltárása és kezelése nélkül az okozatok bővítetten termelődnek újra.

Nézzünk két példát, a szegénységét és a területi fejlettségi különbségeket.

Nyilván nem lehet a szegénységet felszámolni, ha azok a mechanizmusok, amelyek a szegénységet kitermelik, nem kerülnek feltárára és megváltoztatásra. Nyilvánvaló, hogy a **szegénység a társadalmi lét rosszul megszabott globális keretei miatt termelődik újra.**

A szegénység okaiként a következő mechanizmusokat hibáztathatjuk:

A pénz, a pénztulajdonos fölénye az áru, árutulajdonos felett

Mivel a legtöbb áru romlandó, s mivel a pénz, tőkeként kamatoztatható, ezért az árutulajdonos és pénztulajdonos nincs egyenlő helyzetben. Az árutulajdonosnak sürgős kényszere, hogy mielőtt az áru értékvesztése beáll, eladja. A pénztulajdonosnak nincs ilyen mérvű sürgetése, miután szükségleteit kielégítette, maradék pénzét tőkeként befektetheti, kamatoztathatja.

A természeti erőforrásokhoz való egyenlőtlen hozzáférés

A természeti erőforrások elvileg az emberiség, a helyi közösségek közös tulajdona. Az ezekhez való hozzáférés azonban a tőketulajdonos számára adott, aki a közös tulajdon értéken aluli megvételével, majd hasznosításával bémunkássá fogadja az eredeti tulajdonost.

A negatív externáliák társadalmi elfogadottsága

A társadalom nincs annak az ismeretnek a birtokában, hogy a különböző termelési, szolgáltatási tevékenységek során a termelő és szolgáltató nem fizet azokért a hátrányokért, amelyeket a kisebb-nagyobb közösségnek, a társadalomnak okoz. Ismeretek hiányában a társadalom tudomásul veszi ezt a fizetési meghagyást, hiszen nem tudja senki, hogy közvetve vagy közvetlenül mekkora árat fizet a károsult egyén (pl. egészségkárosodás), vagy adóforintjainak hányadát kell ezen károk elhárítására költeni.

A tőketulajdonos tehát azért képes hasznot realizálni, s kompenzálni a pénz romlásának ütemét, mert az általa okozott hátrányokat a társadalom egészével fizeteti meg. Mondhatnánk, az jár a legjobban, aki a legnagyobb terheket képes áthárítani a társadalomra. A gépi munka általában sok negatív externáliát termel, míg az élő, kézi- munka keveset. A kézműves hátrányba kerül, mert idejét, amellyel éppen a negatív externáliát váltotta ki, a társadalom nem fogja elismerni, hiszen a piacon az áruk versengenek.

A megújuló és nem megújuló erőforrásokkal gazdálkodók esélyegyenlőtlensége

Aki megújuló erőforrással gazdálkodik, kénytelen az általa használt erőforrás megújulásáról gondoskodni. A talajjal gazdálkodó mezőgazdász, az erdővel gazdálkodó erdősz, stb., ha nem újítja meg a talaj termőképességét, nem újítja fel az erdőt, azaz nem forgat vissza összegeket a megtermelt haszonból, elesik a tartamos gazdálkodás lehetőségétől. Aki nem megújuló erőforrást használ fel, nem fizet az erőforrás fenntartásért, mivel azt nem lehetséges fenntartani. Ugyanakkor fizetnie kellene legalább annyit, amennyiből a kérdéses erőforrás helyettesíthető. Ebben az esetben a jövő generációk sérelmére történik a gazdagodás, a jövő esélyei csökkennek.

A természeti erőforrások kisajátításának lehetősége a tőkeallokáció által

A tőketulajdonos a tőkeallokáció révén a helyi társadalmi különbségeket képes regionális, globális dimenzióba ültetni. A tőke az olcsó természeti erőforrásokat és az olcsó munkaerőt keresi, miközben nincs, vagy csak ritkán van identitása a helyi kultúrával, vagy természeti környezettel. Nincsenek olyan szabályok, amelyek képesek lennének megakadályozni a multinacionális tőkeérdekek határtalan terjeszkedését a természeti és emberi erőforrások gyarmatosításában.

A politika a rövidtávú társadalmi érdekeket részesíti előnybe, a társadalom gyors gazdagodásának igyekszik kedvezni. A társadalom gazdagodása azonban nem jár együtt az esélyegyenlőség megteremtésével, éppen ellenkezőleg, növeli a társadalmi és területi fejlettségbeli különbségeket.

A fenti mechanizmusok összefonódva, egy rendszerben működve játszanak szerepet abban, hogy a gazdagok gazdagodnak, a szegények szegényednek, s nyílik a szociális olló, nő a

megkülönböztetés, és csökken az esélyegyenlőség.

A koncepció azonban nem az okok megváltoztatását ígéri, hanem a foglalkoztatás, munkahelyteremtés szokásos, de mégsem bevált receptjével operál.

Mi a viszonya a munkahelyteremtésnek a fenntarthatósághoz?

A munka megközelítése a munkahely fontosságának hangsúlyozásán keresztül azt a látszatot kelti, mintha a munka munkahely nélkül elképzelhetetlen, vagy haszontalan lenne. Az emberek szemében a munkavégzés lényege, hogy jövedelemre tegyenek szert, amelyből jólétük anyagi vonatkozásait kielégíthetik.

Amennyiben tehát a munkavégzés célja a jövedelemszerzés, úgy ahhoz nem elsősorban munkahelyre, hanem erőforrásokra (szellemi és anyagi), eszközökre, tőkére, munkavégzésre, munkaképességre, s nem utolsó sorban piacra van szükség.

A munkahely a bérmunkához, a jövedelemszerzés a független munkavégzés lehetőségéhez kötődik. A munkahely esetében más birtokolja az erőforrásokat, az eszközöket, más határozza meg a munkavégzés (mit, hogyan, miért kell) módját, más figyel a piaci lehetőségekre, más birtokolja a tőkét, s mindezekért cserébe lefölözi a munka hasznát. A bérmunkás mozgástere behatárolt, kiszolgáltatott, függőségi viszonyba van. Munkahelyének megszűnésével elveszíti a lehetőségét az erőforrások, eszközök használatának, hiszen azoknak nem birtoklója.

A fenntarthatósághoz tartozó jövedelemszerzés nem munkahelyhez, hanem a termelői alapokhoz, erőforrásokból való részesedéshez, termelő eszközök tulajdonához kötött. A bérmunkással szemben a tulajdonos rendelkezik jólétének objektív alapjai felett. De nemcsak az erőforrások és a termelői eszközök felett, hanem a tudással, ismeretekkel is. A bérmunkás menük alapján dolgozik, ismeretei egy rendszer partikuláris szeletei, kevés esélye van a kapott tudás fejlesztésére. A bérmunkásnak nem kötődik közvetlen érdeke a termelési alapok megőrzéséhez, fenntartható használatához, azoknak nem tulajdonosa, s csak bére erejéig haszonélvezője. A tulajdonos közvetlen kapcsolatba áll az általa birtokolt erőforrással, közvetlen érdeke megőrzése, a fenntartható használat tudásának kimunkálása. Ismeretei a szerves tanulás útján fejlődnek. A bérmunkás béréből bizonyára nem válik tőketulajdonossá, míg az erőforrás birtoklójának megvan a lehetősége, hogy tőketulajdonossá váljon.

Mindenkit tőkéhez, erőforrásokhoz juttatni nagyon nehéz, s valószínű lehetetlen. A bérmunkásság ezért nem elkerülhető. A tőkeerős vállalkozások előtti kapunyitás, az infrastrukturális feltételek megteremtésén, adókedvezményeken keresztül, rövid időn belül munkahelyeket, jövedelmeket eredményez, majd adóbevételeket az államnak. Az első megoldás hosszú távon működik, de rövidtávon nem kecsegtet sikerekkel. A második megoldás rövidtávon eredményes, s hosszú távon kockázatos.

A területi fejlettségi különbségek okainak kezelése

Az a tény, hogy a „versenyfejlődés” valaminek (környezet), vagy valakiknek (teherviselők, fejletlen országok, szegények) rovására valósul meg, kudarcra ítéli a területi fejlettségbeli különbségek kiegyenlítésének politikáját is.

A fejlettség területi egyenlőtlensége a fejlesztési góccok és a perifériák között alakul ki. A marginalizálódott területeken a jövedelemszerzési lehetőségek szűkössége a települések korstruktúrájának előregedéséhez, a „vállalkozó kedvű” családok elvándorlásához, összességében a népesség kontraszelekciónak vezet.

A szegénység további szegénységet szül, a szegények lakta településeken az önkormányzat is szegény marad, minek következtében a fejlesztésben további hátrányokat szenvednek a saját források hiánya miatt. Divatos kifejezéssel élve: csökken a terület abszorpciós képessége. A fejlesztés, tehát akarva, akaratlan, azokat juttatja forráshoz, akik saját erejükből is fejlődhetnek, s azokat hagyja forrás nélkül, akik rászorulnának a segítségre.

A globalizáció következtében felbomlóban vannak a helyi kapcsolati rendszerek is, többek között a város és környezetének termelői, szolgáltatói, fogyasztói kapcsolata, mivel a városokat növekvő részben multinacionális cégek látják el globális termékekkel. A vidék a város piacává válik, árutermelő és szolgáltató funkciói fölöslegessé lesznek, ezzel tovább szűkül a helyi jövedelemszerzés lehetősége.

A város és vidék átalakuló képének, funkciójának az oka a gazdasági racionalitás. A jó piaci megélhetés a tömegeket keresi. Ahol sokan vannak, ott sokféle árúra, szolgáltatásra van szükség, jobbak a megélhetési lehetőségek, hiszen az emberek egymásból élnek. Ebből a szempontból az alacsony számú vidéki lakosság, egy bizonyos kritikus népességsűrűség alatt már nem elegendő tömeg, hogy jó piaci szereplőként működjön. Miután senki sem szeretne veszteségeket elkönyvelni, ezért az ilyen piacot kiszolgálás nélkül hagyják. Ha nincs helyi piac, mert nincs helyi vásárló, akkor arra a piacra termelni sem érdemes. A helyi termék viszont nehezen talál utat a nagy piacok felé. Ezért a helyi árutermelés a depressziós vidékeken csökken. E miatt is, és a nagyobb piacok versenyelőnye miatt is, a vidéki fogyasztó nem a helyi piacon, hanem a nagyobb, városi piacokon veszi igénybe a szolgáltatásokat, illetve végzi bevásárlását.

A város és vidék között a pénzmozgás a város irányába mutat. Mivel vidéken szűkül az árutermelés és a szolgáltatás volumene, ezért csökken a jövedelemtermelés lehetősége is. Ehhez adódik hozzá a kevéske jövedelem külső piacon történő elköltése. Ez után nem lehet azon csodálkozni, hogy a vidéknek nincs abszorpciós képessége.

A város nagyszámú fogyasztó rétegének területi sűrűsége a szolgáltatás hatékonyságát növeli. Az ellátás gazdaságos, kis területen nagyon sok a fogyasztó. Ha csak a piac logikáját követjük, s ezt követik azok, akik városokba áramlanak, mindez nagyszerű megélhetési perspektívát nyújt. Ám újra feledésbe merül, hogy a nagy és koncentrált struktúrákat nagy külső területről kell kiszolgálni, s ugyancsak nagy külső terület szükséges ahhoz, hogy a városok végtermékeit eliminálni lehessen. Az ökológiai lábnyom koncepció alapján Budapest lakosságának területigénye lefedi az ország háromnegyedét.

A városnövekedés adta lehetőségek kétségkívül növelik az anyagi jólét lehetőségét, míg más életminőségi összetevők sérülnek. Az utazással töltött idő a szabadidőt csökkenti, a környezeti stresszek az egészséget veszélyeztetik. A város negatív hatásai elől, akik tehetik, hétvégi házakba, vagy az agglomeráció még természet közeli perifériáira igyekeznek. Ettől, újra csak egy katalitikus, öngerjesztő folyamat indul be. Az agglomeráció perifériáján a jobb életminőség akkor áll fenn, ha a városban megszokott infrastruktúrák és szolgáltatások rendelkezésre állnak, miközben a természet közelsége is biztosított. Ez a kettő azonban nem jár együtt. Ahogy egyre több szomszéd keletkezik, egyre többen költöznek ki a városból, úgy

csökken a korábban attraktív életminőség kielégítésének lehetősége. Minél többen vannak a telepések, annál többen közlekednek a városba, ahová egyre nehezebb bejutni. Az infrastruktúrát a kellő lakos sűrűsége kiépítik, de ez magával hozza azt a zsúfoltságot és azokat a környezeti stresszeket, amelyekről menekültek.

A városiasodás, az agglomerációk kialakulása komoly környezeti terheléssel párosul. A központi rendszerek ellátása növekvő szállítást, felkeresése növekvő közlekedést igényel. A felkeresés gyakorisága nő, mert az árúk és szolgáltatások, a közhivatalok a területi centrumokban elérhetőek. A környezeti szennyezések, ugyancsak a nagy lakosság sűrűsége miatt, koncentráltan jelentkeznek, s kezelhetetlen problémákat okoznak.

Újra csak azt látjuk, hogy életminőségi skálánkról a gazdaságiakat részesítjük előnybe, nem törődve azok hátrányaival. A folyamat érdekessége, hogy a különböző szereplők hasznai és terhei másként oszlanak meg. A tehetősek, akik képesek kihasználni a város nyújtotta gazdasági előnyöket, ugyan más életminőségi mutatóikat csökkentik, a perifériákon élőknek viszont az összes minőségi mutatója csökkenhet, még csak a gazdasági hasznokkal sem vigasztalhatják magukat.

Jól látható, hogy a koncepció egy olyan struktúrát igyekszik konzerválni, mi több, „továbbfejleszteni”, amely magába hordozza a fenntarthatatlan társadalom jegyeit, s amely a meglévő társadalmi és környezeti problémát kiterjeszti. Ebből is jól látszik, hogy a koncepciónak elsősorban a strukturális változásokban kellene keresni a fenntarthatóság lehetőségét. Ennek útja, hogy meg kell határozni a jelenlegi struktúrából fakadó problémákat, s meg kell határozni a termelés, fogyasztás, intézményrendszer olyan új struktúráját, amely képes elkerülni a fennálló negatívumokat. Ennek meghatározása után, olyan eszközrendszert kellene a koncepciónak ajánlani, amely képes átalakítani a fennálló termelési, fogyasztási mintázatokat, s a partikuláris érdekeket képviselő, szektorokra szétosztott intézményrendszert.

El kell dönteni mit értünk fenntartható fejlődésen, s hol a helye a célrendszerben!
Mit kell tennünk!

Idézet Tegyük sikeressé Magyarországot, Stratégiai céljai közül (5.old): „, Hazánk fejlesztéspolitikájának fő céljai ezért – a versenyképesség és a foglalkoztatottság növelése mellett – a társadalmi és területi kohézió, valamint a fenntartható fejlődés megvalósítását is célozza.”

Az eldöntendő kérdés tehát, hogy a fenntartható fejlődés a környezet és fejlődés minden kérdését integráló, felé rendelt, átfogó koncepció-e, avagy egy mellérendelt célkitűzés a célkitűzések között.

Amennyiben a fenntartható fejlődés a társadalom tartamos fejlődését hivatott biztosítani, úgy minden más annak alárendelt eleme.

Ennek kapcsán tisztázni kell a fogalmak helyes használatát.

A fenntartható fejlődés nem cél, hanem folyamat. A cél a fenntartható társadalom elérése, a fenntartható fejlődés egy ehhez vezető folyamat. A fenntarthatóság az ember és környezete (társadalmi és természeti) közötti harmonikus állapot.

Meg kell szabni a fenntartható társadalom ismérveit is, ahhoz, hogy tudjuk, mire kell törekednünk! (Ezek legyenek az átfogó célok)

Ezek:

1. Együttműködő társadalom a világ társadalmaival. Mivel nincs nemzeti fenntarthatóság, mivel hogy egy közös bolygón, egy környezeti rendszerbe élünk, ezért a nemzeteknek együtt kell működniük a bolygó megőrzésében. A nemzetek közötti versengés, a nemzeten belüli versengés fölények megszerzésére irányul (export túlsúlya az importtal szemben, több tőke allokációja, mint befogadása, elsőbbség megszerzése a tudásban, a nagyobb hozzáadott érték otthon tartása, a környezetszennyezés exportja, stb.)
2. Holisztikusan gondolkodó és cselekvő társadalom. Amely prioritások helyett rendszerbe képes kezelni a társadalom és környezet kérdéseit, s amely szektorok helyett, azokat integráló intézményt képes építeni és működtetni. A tudás, ismeretek bővülése és alkalmazása együtt halad a társadalom bölcséleti fejlődésével. A megoldások sohasem a problémákra, hanem azok közös okára irányulnak.
3. Az önrendelkező társadalom. A társadalom szerkezete és működése a szubszidaritásra épül, amelynek értelmében a nemzeti, területi és helyi feladatokról szóló döntések, a döntések által érintettek által születnek. Nem a forrásokat, nem a feladatokat kell allokálni, hanem a társadalmi önszerveződés jogát, és az ehhez nélkülözhetetlen döntési kompetenciát.
4. A társadalmi igazságosság. A társadalom olyan értékeket vall, hirdet és erősít meg, amelyek a társadalmat visszatéríti a kölcsönös nagylelkűség útjára. A társadalom problémáit nem technikai és anyagi, hanem erkölcsi, kulturális alapon kívánja megoldani.
5. A jó környezet. A társadalom olyan jogi és közgazdasági szabályozó rendszert működtet, amely a gazdaság és fogyasztás szerkezetén, a társadalmi intézményrendszeren keresztül képes biztosítani a természeti erőforrások megújulását biztosító természetes folyamatok sértetlenségét.

Olyan sokat emlegetett tényezők, amelyek célként, célkitűzésként szerepelnek, mint pl. jólét, biztonság, egészség, társadalmi kohézió, a fenti ismérvek teljesülésének következményei lehetnek csak.

Ahhoz, hogy a koncepcióban a fenntarthatóság megjelenjen a következő kérdések végiggondolása ajánlott:

1. A rendszerszemléletű gondolkodás feltételeinek, a környezet és fejlődés kérdéseit integráló intézményrendszernek a megteremtése

1. Az oktatás minden szintjén elő kell készíteni az integrált ismeretstruktúrák bevezetését. Lépéseket kell tenni abba az irányba, hogy megszűnjék a tantárgyi specializáció, helyette rendszerszemléletű ismeretstruktúrák átadására és az életre való nevelésre képes pedagógusokat kell képezni, nevelni.
2. Fel kell tárni a társadalmi és környezeti problémák ok-okozati kapcsolati hálóját, s annak eredményeit meg kell ismertetni a társadalommal. A feltárt ok-okozati háló kiindulási pontját kell, hogy jelentse a különböző stratégiáknak, programoknak és terveknek. A meglévő, vagy készülő programokat integrálni kell.
3. Ki kell alakítani a fenntarthatóság értékelés módszertanát, létre kell hozni annak intézményrendszerét. A ma már átláthatatlan mennyiségűre duzzadó hatásvizsgálatok (költség-haszon, kisebbségi, versenyképességi, környezeti, stratégiai környezeti, környezeti elemzés, női egyenjogúság, stb.) helyett egyetlen, a társadalmi létminőség minden kérdését integráló fenntarthatósági vizsgálatra van szükség.
4. A fenntarthatósági vizsgálatot ki kell terjeszteni a jogszabályalkotásra, a tervezés és döntéshozás minden ágazatára, így az állami költségvetésre, és természetesen minden fejlesztési elképzelésre. Fontos, hogy a fenntarthatósági vizsgálatokat a tervezés korai szintjén, az érdekelt bevonásával, és a nyilvánosság előtt, átlátható módon végezzék.
5. Hozzá kell látni az intézményrendszer átalakításának tervezéséhez, amelynek keretében a meglévő intézményrendszer átalakításával, az egyes elkülönülő ágazati intézeteket integrálni kell a fenntarthatóság szempontjait képviselő, ágazatokat áthidaló intézményrendszerbe. Az integrált intézményrendszert mind nemzeti, mind regionális és helyi szinteken, a szubszidiaritás elvének megfelelő hatáskörrel felruházva kell létrehozni.
6. Felül kell vizsgálni a jogi és közgazdasági szabályozását, azt fenntarthatósági vizsgálatnak kell alávetni, s ki kell szűrni a fenntarthatósági célokat keresztező szabályozókat.
7. Ki kell alakítani a fenntarthatóság integrált mutatóit, széles körben egyezsége kell jutni alkalmazásukról. A statisztikai adatgyűjtést és adatstruktúrákat ennek megfelelően kell átalakítani. Az adatokból generált információkat a társadalom egészével meg kell osztani, ismerté kell tenni a változások tendenciáit. Biztosítani kell az adatok és információk átláthatóságát, olyan intézményt kell kialakítani, amely a politikai kurzusoktól függetlenül képes a társadalom számára objektív helyzetjelentést előállítani. Biztosítani kell, hogy a helyi társadalmak fenntarthatósági mutatói is mérhetők és értékelhetők legyenek.
8. Ki kell alakítani az elővigyázatosság érvényesítéséhez szükséges intézményrendszert, hogy az elővigyázatosság elve ne csak kíváncsi, hanem valóság legyen. A

tudományos-technikai eredményeket alkalmazásuk előtt fenntarthatósági elemzésnek kell alá vetni.

9. Felül kell vizsgálni a környezetről alkotott nézeteinket, s változtatni kell az erről szóló oktatás tartalmán és szemléletén. Felül kell vizsgálni a környezeti szabályozás minden területét. Létre kell hozni a természeti tőkeváltozás mérési rendszerét, nyomon kell követni a környezeti terhelések és az ökológiai kapacitások viszonyát.

2. A társadalmi létminőség feltételeinek javítása

1. A jövő generációk érdekeinek érvényesítése érdekében a fenntarthatósági vizsgálatok módszertanába be kell építeni a generációs szempontok érvényesítését. A döntéshozás mechanizmusába be kell iktatni a független társadalmi véleményezés lehetőségét, a jövő nemzedékek szószólóinak intézményét.
2. Rövidtávon a társadalomban tudatosítani kell az időskori életminőség összetevőit, meg kell vizsgálni annak a feltételeit, hogy a társadalmi kölcsönösség újraélesztésében milyen aktív szerep adható az idős generációknak. Meg kell érteni azokat a mechanizmusokat, amelyek kitermelik a közösségi, kölcsönösségi szálak lazulását és felbomlását.
3. Lényegesen nagyobb anyagi és erkölcsi megbecsülést kell adni a nőkre háruló tevékenységeknek, főleg a nevelés és szociális munka területén. Rugalmas munkaidővel, foglalkoztatással kell elősegíteni a családban és a munkahelyen végzett tevékenységek összeegyeztethetőségét, a családi munkát részmunkaként kell elismerni.
4. Az iskolai és felnőtt nevelésben programot kell indítani a kisebbségi kultúrák értékeinek megismertetésére, a toleranciára való nevelésre.
5. A jóléti esélyek egyenlőtlenségét okozó mechanizmusok globálisak, s csak nemzetközi összefogással lehet rajtuk változtatni. Nemzeti szinten a feladat a mechanizmusok tisztázása és elemzése, megismertetése a társadalommal, a változtatni akarás útjának kimunkálása.
6. Ki kell alakítani a természeti tőke számbavételi rendszert, a negatív externáliák mérésének, nyomon-követésének módszertanát, s ezekről rendszeres és hiteles tájékoztatást kell nyújtani a társadalom számára.
7. Felül kell vizsgálni a támogatási rendszert, s azt az abszorpciós képességhez kötöttség helyett öko-szociális alapokra kell helyezni.
8. Ki kell értékelní az elmúlt évtized fejlesztéseire fordított pénzügyi eszközök hatását a társadalmi létminőségre, a területi fejlettségre. A vizsgálatot átláthatóvá, az eredményeket ismertté kell tenni.
9. Ki kell dolgozni a projektértékelés fenntarthatósági szempontrendszerét, a fejlesztési projekteket fenntarthatósági vizsgálatnak kell alávetni. Ki kell dolgozni a projekteredmények hosszú távú értékelési és nyomon követési rendszerét.

10. Meg kell vizsgálni annak a lehetőségét, hogy az olyan tevékenységek után, amelyek magas élő munka ráfordítással járnak, alacsony a negatív externális költségük, továbbá nem járnak intenzív anyag és energiafelhasználással, s amelyek éppen ezért társadalmilag hasznosak, az állam a befizetett adónak és járuléknak megfelelő nagyságrendű támogatást visszajuttasson.
11. Meg kell vizsgálni annak a lehetőségét, hogy milyen döntési kompetenciákat, milyen helyi szintekre lehet átadni, s azokhoz milyen forrásokat, vagy forrásképző eszközöket lehet rendelni.
12. Felül kell vizsgálni az állami és önkormányzati feladatok rendszerét, s a feladatok végrehajtásában tág teret kell engedni a civil részvételi szándéknak.
13. A döntéshozásba, a döntések előkészítésébe, a megelőzés elvének érvényesítése érdekében különösen annak koncepcionális szakaszába, az érintettek körét érdemileg kell bevonni. Ennek érdekében létre kell hozni a szükséges intézményes háttérrel.
14. Gondot kell fordítani a fiatalság részvételére a döntéshozásban, hogy természetes igényévé váljon a jövővel való foglalkozás, a közéletiség. Ennek érdekében modelleket kell létrehozni, támogatni kell az önszerveződő ifjúsági köröket.
15. Meg kell vizsgálni a képzési programok fenntarthatósági összefüggéseit, s olyan programokat kell szervezni, amelyek nem keresztezik a fenntarthatóság követelményeit. Meg kell vizsgálni a képzési programok eredményességét a jövedelemtermelés lehetőségének összefüggésében.
16. Olyan egészségnevelési programot kell kidolgozni, amely integrálja az életminőség meghatározó tényezőit, s azokat egy rendszerbe közvetíti a társadalom felé. Biztosítani kell, hogy a társadalom egész intézményrendszerét áthassa az egészségről való gondoskodás szemlélete.
17. A meglévő egészségügyi, szociális ellátó rendszerek mellett gondoskodni kell a közösségi szintű önkéntes rendszerek újraeledéséről, a munkahelyen végzett munkával azonos rangon kell elismerni a családban, a közösségben végzett gondozói munkát.
18. Az egészségbiztosítás rendszerét úgy kell átalakítani, hogy az támogatási rendszerében a prevenciót részesítse előnybe. Ki kell alakítani, és premizálni kell, pl. a járulékfizetés egy részének helyben hagyásával, a munkahelyi, vagy közösségi egészségmegőrzés gyakorlatát.
19. Az integrált termékpolitika és az új fogyasztási politika eszközével támogatni kell az egészségre veszélytelen, az egészség megőrzését támogató termékek és szolgáltatások körének fejlődését. Szigorú feltételeket kell szabni a reklámokkal, hirdetésekkel szemben, hogy azok egészség- és környezetkárosító termékeket, tevékenységeket ne propagálhassanak, míg ezzel szemben közpénzen kell támogatni a helyes életmód és fogyasztás népszerűsítését.

20. A környezeti szabályozásnak hosszú távon, s az európai szabályozással összehangoltan tiltani kell a környezetre, az emberi egészségre toxikus hatást kifejtő kibocsátásokat. Létre kell hozni azoknak az anyagoknak, eszközöknek, szolgáltatásoknak, technológiáknak a listáját, amelyeket megadott időhatáron belül más kiváltó eljárásokkal, anyagokkal, stb. kell helyettesíteni.

3. A környezetminőség biztosítása

1. Be kell vezetni az ökológiai lábnyom-számítást, amelyet nemzeti és helyi szinten is alkalmazni kell. Programokat kell kidolgozni a különböző közösségek ökológiai lábnyomának csökkentésére. Pozitív ösztönző rendszert kell kidolgozni a csökkentés érdekében, pl. a támogatási rendszerek szempontjaként kell alkalmazni az eredményességet. Minden év adatait, növekvő, vagy csökkenő tendenciáit közzé kell tenni, meg kell nevezni az élenjárókat és a lemaradókat egyaránt.
2. Fenntarthatósági vizsgálatnak kell alávetni a különböző termelői és fogyasztói mintázatokat, meg kell győződni a hagyományos mintázatok fenntarthatóságban játszott szerepéről, a szabályozási mechanizmusok kialakításában kedvezményezni kell a hagyományos, valóban fenntartható termelői és fogyasztói mintázatokat.
3. A termelői és fogyasztói mintázatok kialakításában, a kereskedelem révén, illetve a termelők és fogyasztók tudatosságán keresztül előnybe kell részesíteni a helyi erőforrások fenntartó használatát.
4. Fel kell állítani az ökológiai tájgazdálkodás szabályrendszerét, amelyet érvényesíteni kell a területi tervezés során.
5. Ösztönözni kell a helyi erőforrásokra, hagyományos tájfajtákra alapozott termékfejlesztést, az új termékek helyi kereskedelmét.
6. Ki kell dolgozni, és be kell vezetni az erőforrások használatának felelősségi rendszerét, amelynek alapja, hogy az erőforrás használója felelős a felhasznált erőforrás teljes életútjáért. A felelősségi rendszer biztosíthatja a különböző termelői és fogyasztói rendszerek összekapcsoltságát.
7. A fenntartó erőforrás-gazdálkodás elveit érvényesíteni kell a stratégiai fenntarthatósági vizsgálatok során. Olyan szabályozó rendszert kell kidolgozni és működtetni, amely:
 - forrásokat teremt a fenntartó erőforrás-gazdálkodás megvalósításához szükséges ismeretekhez és innovációhoz,
 - fokozatosan átalakítja a nem fenntartó erőforrás-gazdálkodási gyakorlatokat,
 - a fogyasztást eltéríti az anyag és energia intenzív terméke és szolgáltatások köréről a lehető legkisebb anyag és energia-felhasználással járó termékek felé,
 - amely kedvezményezi az alacsony negatív externális költségekkel terhelt élőmunkát.
8. Integrált, a fejlődés és gazdaság kérdéseit együttesen vizsgáló kutatásokat kell kezdeményezni, annak érdekében, hogy megértsük a környezeti kérdések társadalmi beágyazódását.

9. Ki kell dolgozni az ökológiai eltartó-képesség mérésének, nyomon követésének módszerét, törekedni kell az eltartó-képesség változásának megértésére, gyakorlati alkalmazásának bevezetésére.
10. Fokozott erőfeszítéseket kell tenni a „modern” fogyasztói mintázatok egyénre és közösségekre gyakorolt hatásainak megértésére.
11. A kutatások, innovációk eredményeinek korai értékelésére fenntarthatóság szűrőrendszert kell kidolgozni, annak érdekében, hogy megelőzhetőek legyenek az emberre és a környezeti rendszerekre ártalmas alkalmazások.
12. Figyelmet kell fordítani már meglévő alkalmazások környezeti hatásmechanizmusának kutatására, különös tekintettel a synergista viselkedésre.
13. Fel kell gyorsítani a környezetgazdasági kutatásokat a negatív externáliák valamint a természeti erőforrások értékének internalizálásával kapcsolatban, értelmezni kell azok szerepét a társadalmi elosztási mechanizmusokban.
14. Támogatni kell a fenntartó erőforrás-használatra irányuló innovációt, az azzal kapcsolatos kutatásokat.
15. Rendszerszintű kutatásokat kell kezdeményezni a területi fejlettségbeli különbségek okainak feltárására, a város és vidék változó kapcsolatrendszerének megértése érdekében.
16. A szakmai oktatásban biztosítani kell az integrált termékpolitikával kapcsolatos szemlélet és ismeretanyag megjelenését, ki kell dolgozni annak részleteit.
17. Jogi szabályozó eszközt kell kidolgozni a bölcsőtől a bölcsőig terjedő termékpálya analízis bevezetése érdekében. A szabályozásnak el kell érni az elv gyakorlati alkalmazását a termékek előállítása során.
18. A termelői és fogyasztói mintázatok átalakítása érdekében a személyi jövedelemadó helyett, annak mértékével arányos, a primer anyag és energiafogyasztásra kivetett erőforrásadót kell bevezetni, amely kikényszeríti az alacsony anyag és energiafelhasználással járó termékszerkezetet.
19. Ki kell dolgozni a termelők és fogyasztók közvetlen kapcsolatán nyugvó piaci szisztémát, a helyi termékek és piac kedvezményezése érdekében.
20. A fogyasztói szokások megváltoztatását a kevésbé anyag és energiaigényes életmód népszerűsítésével, az áruválaszték bővítésével, az árak adta jelzésekkel kell elérni.
21. Fel kell tárni az ország létező ökológiai hálózatát, különös tekintettel annak határokon átnyúló kapcsolataira. Azonosítani kell az ökológiai hálózatot veszélyeztető tényezőket, s tervet kell kidolgozni a veszélyek csökkentése érdekében, főleg a tájhasználati módok változtatására építve. Az ökológiai hálózat védelmének szempontjait össze kell hangolni a létező és tervezett területfejlesztési elképzelésekkel, a szempontot alkalmazni kell a fenntarthatósági szűrők összeállításában.

22. Létre kell hozni az ökológiai tájgazdálkodás intézményrendszerét, egyrészt a fenntartó tájgazdálkodás tudás és információs központjait, másrészt a tájgazdálkodási tanácsokat, amelyek keretében a tájhasználók összehangolhatják a táj használatára vonatkozó elképzeléseiket, igényeiket.
23. Az ökológiai szempontok szem előtt tartása érdekében a tájhasználatot a táj ökológiai adottságaira és a történelmi tájhasználati tapasztalatokra kell alapozni. Fel kell tárni a hagyományos tájgazdálkodás fenntarthatósági összefüggéseit, különösen az ártéri- és fok-, a hegyaljai-, a hegyvidéki-, illetve a pusztai gazdálkodás esetében.
24. Ki kell alakítani a fenntarthatóság feltételeit kielégítő területhasználat szabályozási rendszerét, amelynek keretén belül el kell érni a fenntartó tájgazdálkodás tudásalapjának megteremtését. Zónarendszer kialakításával, s az arra vonatkozó szabályozással fokozatosan át kell alakítani a fenntarthatóság kritériumainak nem megfelelő területhasználatot. Biztosítani kell a természetes élőhelyek olyan arányú megőrzését, amely lehetővé teszi a természetben létező interakciók működését, az ökológiai potenciál fenntartását.
25. Ki kell dolgozni a területkímélő területfejlesztés rendszerét, limitálni kell a felhasználható zöld-területek nagyságát, a zöldmezős beruházásokat. A már használt területek határain belül kell az építési tevékenységeket racionalizálni.
26. Ki kell dolgozni a „környezetvédelmi” infrastrukturális beruházások teljes körű fenntarthatósági elemzésének módszertanát, amelynek keretében optimalizálni kell az egyes beruházások hatékonysági és fajlagossági mutatóit.
27. A környezeti hatásvizsgálatok rendszerét az egyes projektek vizsgálata mellett ki kell terjeszteni az összes projekt együttes hatásának vizsgálatára is.
28. Annak érdekében, hogy az árak jelzéseket szolgáltatassanak a fogyasztóknak az árú, szolgáltatások környezeti jellemzőiről, az árképzésben érvényesíteni kell a környezeti szempontokat. A különböző árú és szolgáltatások környezeti jellemzőit meg kell ismertetni a fogyasztókkal. Ki kell dolgozni a környezeti jellemzőkre is reflektáló árképzés gyakorlatát. A termékismertetésnél nem elég a címkézés, a médiában kampányt kell folytatni a környezeti jellemzők megismertetése érdekében.

Magyarország Fejlesztési Konceptiójának fenntarthatósági szempontú véleményezése

Vágvölgyi Gusztáv, E-misszió Egyesület

Alapvető probléma a Magyarország Fejlesztési Konceptiójával (továbbiakban OFK), hogy az anyagban megfogalmazott fejlesztési elképzelés **nem fenntartható, tehát nem szolgálja fenntartható fejlődés megvalósítását.** Ennek okát már a megalapozó dokumentumban (Kiindulópontok Magyarország Fejlesztéspolitikájához, továbbiakban KMF) megtaláljuk.

A KMF elemzése

A KMF leegyszerűsítve a következő logikára épül:

AZ OKFEJTÉS		AZ OKFEJTÉST ALÁTÁMASZTÓ IDÉZETEK A KMF-BŐL																		
Helyzet	Növekedtünk	<ul style="list-style-type: none"> • A reálbérek 1997 óta 30 %-al emelkedtek. • Javult a lakások komfortfokozata a víz-, gáz- és csatornaellátás széleskörűvé válásával. • Hazánk gazdasága a rendszerváltást követő nehézségekből kilábalva növekedési pályára állt. • A bruttó hozzáadott érték (volumenindex) és a foglalkoztatottság változása 1993-2003 között gazdasági ágazatonként (1993=100) <table border="1" style="margin-left: 20px;"> <thead> <tr> <th>Ágazat</th> <th>Bruttó Hozzáadott Érték</th> <th>Foglalkoztatottság</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Feldolgozóipar</td> <td>204,7</td> <td>87,8</td> </tr> <tr> <td>Szállítás, raktározás, posta, távközlés</td> <td>151,8</td> <td>90,2</td> </tr> <tr> <td>Építőipar</td> <td>142,5</td> <td>144,6</td> </tr> <tr> <td>Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás</td> <td>137,9</td> <td>193,2</td> </tr> <tr> <td>Kereskedelem,</td> <td>134,7</td> <td>117,8</td> </tr> </tbody> </table>	Ágazat	Bruttó Hozzáadott Érték	Foglalkoztatottság	Feldolgozóipar	204,7	87,8	Szállítás, raktározás, posta, távközlés	151,8	90,2	Építőipar	142,5	144,6	Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	137,9	193,2	Kereskedelem,	134,7	117,8
Ágazat	Bruttó Hozzáadott Érték	Foglalkoztatottság																		
Feldolgozóipar	204,7	87,8																		
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	151,8	90,2																		
Építőipar	142,5	144,6																		
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	137,9	193,2																		
Kereskedelem,	134,7	117,8																		
Probléma	A növekedés megtorpant, nem növekszünk eléggé	<ul style="list-style-type: none"> • Azonban a fejlődési folyamat ma még nem kiegyensúlyozott, és üteme is elmarad attól, amit az ország adottságai lehetővé tennének. 																		
A probléma oka	A versenyképességünk romlása	<ul style="list-style-type: none"> • Hazánk versenyképességi pozíciója néhány éve romlóban van. 																		
A versenyképesség romlásának az oka	<ul style="list-style-type: none"> • Többet költünk, mint amennyi értéket termelünk. • Túl sok adót kell fizetni a vállalkozásoknak. • Az EU csatlakozással erősödik a verseny. • A hazai kis és középvállalkozások 	<ul style="list-style-type: none"> • Ennek okai(versenyképesség romlásának): az egyensúlyi problémák, a reálbéreknek a termelékenység javulásával nem fedezett növekedése, a közösségi szolgáltatások hiányosságai, a növekedést megalapozó tényezők romlása (elsősorban a képzett munkaerő hiánya). • A reálbérek és a közterhek emelkedésével a magyar munkaerőköltségek 10 év alatt 50 százalékkal növekedtek a nemzetközi átlaghoz 																		

¹ A további helyzetleírások, mint a társadalmi és területi polarizáció, az individualizáció, a fogyasztói társadalom negatív hatásai a rosszul szervezett állam, a közlekedés helyzete nem egyértelműen köthető a versenyképességhez.

	<p>nem elég hatékonyak és alacsony az innováció szintje.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sok az inaktív ember, túl sok embert kell eltartani. • Az oktatási rendszer nem a munkaerőpiacra képez és romlik a hatékonysága • Az aktív lakosság egészségi állapota is rossz ami tovább súlyosbítja az inaktivitás problémáját. • Az egészségügyi ellátó rendszer hatékonytalan. Túl sokat kell költeni az egészségügyre. • ¹ 	<p><i>képest.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • EU-csatlakozással az eddiginél nagyobb lehetőségeket kínál, de jóval erősebb versenyben kell vállalkozásainknak helyt állniuk. • Magyarországon jelentőstermelékenységi szakadék húzódik a kis- és középvállalkozások (kkv-k), valamint a nagyvállalatok között. A hazai nagyvállalatok mintegy másfélszer olyan termelékenyek, mint a kkv-szektor. • A hazai kis-és középvállalatok 75%-a az innováció szempontjából inaktív, 22–23%-a innovatív, és mindössze 2–3%-a innovációs úttörő. • Az elmúlt két évtizedben mintegy 5%-kal csökkent a magyar lakosság, és ez a folyamat gyorsul. Elkezdődött a várható élettartam fokozatos növekedése, ami az átlagos életkor emelkedését és a társadalom elöregedését vonja maga után. • A legsúlyosabb problémát mégis a munkavállaló korú inaktívak magas aránya (39,8%) jelenti. • Gyenge a szakképzés és a felsőoktatás munkaerőpiaci elvárásokhoz való illeszkedése. Különösen problematikus az iskolarendszerű szakképzés alkalmazkodása a munkaerőpiac gyorsan változó igényeihez. • Az elmúlt néhány évben a népesség tudásszintjével, alapkészségeivel kapcsolatos nemzetközi összehasonlító felmérések bizonyos területeken a hazai teljesítmények romlásáról, illetve stagnálásáról tanúskodnak. • A magyar népesség egészségi állapota lényegesen rosszabb, mint azt az ország gazdasági-társadalmi fejlettsége indokolná. • Elvavult, pazarló egészségügyi struktúra. •
--	---	--

Fenti okfejtést – amelyre az OFK célrendszere alapul – két szempontból elemzem:

1. Milyen előfeltételezésekből indul ki és ezek az előfeltételezések helyt állóak –e?
2. A KMF-ben lévő okfejtés valóban feltárta a társadalmi problémák okait?

Előfeltételezések

Lehetséges a folyamatos (fenntartható) gazdasági növekedés

Ez az előfeltételezés korunk alapparadigmája, amely előfeltételezés a legtöbb véleményezésre hozzánk kerülő fejlesztési koncepció, program kimondott, vagy kimondatlan alapköve. Az előfeltételezés hibás voltára Herman Daely által megfogalmazott közgazdasági lehetetlenségi tétel világít rá:

„...a világgazdaságban a szegénység és a környezet pusztulása növekedéssel nem számolható fel, ill. nem állítható meg. Röviden: a fenntartható növekedés lehetetlen. Fizikai értelemben a gazdagság a Föld véges, nem növekvő és anyagilag zárt ökoszisztémájának nyílt alrendszere. A gazdasági alrendszer növekedése során a teljes ökoszisztéma egyre nagyobb részére terjed ki, és 100 százaléknál (de inkább hamarabb) határokba ütközik. Ennek folytán növekedése nem tartható fenn. A "fenntartható növekedés" olyan hibás paradoxon, mely a gazdaságra nem alkalmazható.”

A fejlesztés célja a gazdasági növekedés fenntartása, gyorsítása (a fejlődés = növekedéssel)

A mi értelmezésünk szerint (Herman Dealy definíciójából kiindulva²) a fenntartható fejlődés célja a társadalom fenntartása, és ezzel együtt az emberek szociális jobblétének megteremtése. Tehát a társadalom, gazdaság, környezet hármasa nem egyenrangú cél, hanem a társadalom a cél, a gazdaság az eszköz, a környezet pedig feltétel. Ennek megfelelően a gazdasági növekedés, mint egy lehetséges eszköz kellene, hogy megjelenjen a fejlesztési politikákban, amely eszköz alkalmazásánál mérlegelni kell, hogy

3. a környezeti feltételek (az ökológiai eltartóképesség) lehetővé teszik a növekedést;
4. a szociális jobblét elérését mint célt szolgálja –e az eszköz alkalmazása.

Az OFK „következtesen” szinonimaként használja a növekedést és a fejlődést, amely az egész anyag k az alap hibája. A mi értelmezésünk szerint növekedés azt jelenti, hogy nagyobbak leszünk, a fejlődés pedig azt, hogy jobbak. (A növekedés az anyagi gyarapodás következtében előálló méretbeli változást, míg a fejlődés a nagyobb teljesítőképesség elérését jelenti.) Az élő rendszerekre jellemző törvényszerűség, hogy a növekedés és fejlődés (a mennyiségi változás és a minőségi változás) egymást követő és feltételező folyamat, de nem azonos egymással, ezt az eltartó képesség és a növekedés-fejlődés összekapcsoltságának elve³ mutatja be:

Az eltartó képesség⁴ egyértelmű összefüggésben van a mennyiségi növekedéssel, hiszen egy adott faj egyedszámának a növekedését több környezeti tényező is korlátozhatja pl. a víz és táplálék mennyisége, a rendelkezésre álló terület nagysága. Azonban nem ennyire egyértelmű az eltartó képesség és fejlődés összekapcsoltsága. Egy adott környezetben (ökoszisztémában) egy adott fajnak az egyedszáma nem csak attól függ, hogy milyen a terület eltartó képessége, hanem attól is, hogy a fajnak milyen az alkalmazkodási képessége⁵. Tehát amennyiben egy faj növeli az alkalmazkodási képességét, tehát fejlődik ezáltal egyre nagyobb eséllyel tudja hosszú távon biztosítani a populáció fennmaradását.

Fentiekből az következik a számunkra, hogy a Föld természeti rendszere korlátot jelent a mennyiségi növekedésnek, azonban az is látható, hogy amennyiben nem változik az egyed szám, úgy a kulturális fejlődésnek azaz alkalmazkodásunk mértékének a javításában végtelen lehetőség rejlik, amely folyamatosan javuló életminőséget jelenhet számunkra és az összes élő számára.

A gazdasági növekedés megoldja a társadalmi problémákat

Mint az a fentiekből következik a gazdasági növekedés is lehet törvényszerű ill. szükséges, azonban az anyagiakban való gyarapodást nem szabad összetévesztenünk a társadalmi

² A fenntartható fejlődés a folytonos szociális jobblét elérése, anélkül, hogy az ökológiai eltartó-képességet meghaladó módon növekednénk. A növekedés azt jelenti, hogy nagyobbak leszünk, a fejlődés pedig azt, hogy jobbak. (A növekedés az anyagi gyarapodás következtében előálló méretbeli változást, míg a fejlődés a nagyobb teljesítőképesség elérését jelenti.)
(Herman Daly)

³ BOKARTISZ Kht. tájgazdálkodás tervezésére kidolgozott elvrendszere

⁴ **Eltartó képességnek** nevezzük az adott környezetben, vagy valamely ökoszisztémában valamely honos faj populációinak a biotóp által biztosított megélhetési mértékét, amely mérték az adott populáció egyedszámával jellemezhető. Egy természetes rendszer eltartó képessége függ a rendszer szukcessziós fejlettségétől, ennek megfelelően a rendszerben zajló geobiokémiai folyamatok mennyiségétől és minőségétől.

⁵ **Alkalmazkodó képességnek** nevezzük a folytonosan változó környezethez való alkalmazkodás képességét.

fejlődéssel, sőt az anyagi gyarapodás (és az ezzel járó anyagi szemlélet) bizonyos mértéken túl a társadalom fejlődését lassítja, sőt a fejlődés minőségét jól mutató társadalmi szövetet bomlasztja. Ezt bizonyítja Katona Tamás Gyökereink c. könyvében (Kairosz kiadó; 2002.). Az anyagi gyarapodásra törekvés és az ehhez kapcsolódó anyagi szemlélet hatását jómagam egy ördögi körben szemléltettem, amely jól mutatja, hogy az anyagi gyarapodásra törekvés (a gazdasági növekedés) olyan társadalmi struktúrát eredményez, amely kényszerpályákat hoz létre az egyén számára, amely struktúra tovább erősíti az anyagi szemléletet. Ennek az öngerjesztő ördögi körnek a része, hogy a társadalom a létfenntartó természeti rendszerekkel ellenműködést fejt ki, így saját létalapját emészti fel⁶.

Az OFK célrendszerének elemzése

Az OFK célrendszere

(az áttekinthetőség miatt kivonatolva)

Jövőkép

2020-ra Magyarország Európa egyik legdinamikusabb országa lesz, ahol jelentősen nő az emberek életszínvonala, és javul életminőségük, ahol:

- *több a munkahely,*
 - *magasabbak a jövedelmek,*
 - *biztonságos, tiszta és jó minőségű a lakókönyezet,*
 - *egészségesebb és hosszabb az élet.*
-
- *a megtermelt érték tartósan növekedjék - „Versenyképes Magyarország”,*
 - *a társadalmi, gazdasági és területi kohézió erősödjék – „Igazságos Magyarország”,*
 - *a jövő generációk számára is szükséges erőforrások rendelkezésre álljanak, közös jövőnk kiszámíthatóbb és tervezhetőbb legyen - „Biztonságos Magyarország”.*

Átfogó cél

Egy versenyképes igazságos és biztonságos Magyarország.

Stratégiai célok és prioritások

1. A magyar gazdaság versenyképességének tartós növelése

- 1.1. *a technológiai modernizáció előmozdítása,*
- 1.2. *a vállalkozások működési és üzleti környezetének javítása, a hálózatosodás elősegítése,*
- 1.3. *az innováció, a kutatás-fejlesztés ösztönzése,*
- 1.4. *a nemzetközi, térségi-regionális elérhetőség biztosítása,*
- 1.5. *az információs társadalom kiteljesítése,*
- 1.6. *az emberi erőforrások minősége (alkalmazkodóképesség, képzettség, egészség, megfelelő szellemi fizikai kondíciók),*
- 1.7. *megelőző környezetvédelem és energiatékonyság,*

⁶ A társadalmunk alapproblémáját bemutató „ördögi kör” az Inspi-Ráció Egyesület által kezdeményezett kutatás eredményeképp született, amely során különböző civil szervezetek ok-okozati hálójával tárták fel az őket foglalkoztató társadalmi problémák gyökér okait, majd párbeszéd körök keretében vizsgáltuk, hogy ezek a gyökér okok, hogyan függnek össze egymással.

- 1.8. a közigazgatás, közigazgatási szolgáltatások korszerűsítése.
- 2. A foglalkoztatás bővítése**
- 2.1. a munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése és segítése, a foglalkoztathatóság javítása,
- 2.2. a munkavállalók és a szervezetek (vállalkozások, közigazgatás, civil szektor) alkalmazkodóképességének javítása.
- 3. Versenyképes tudás és a műveltség növelése**
- 3.1. az oktatási és képzési rendszerek tartalmi és szervezeti fejlesztésére, a munkaerőpiac igényeivel történő folyamatos összehangolására, valamint
- 3.2. az oktatáshoz, képzéshez és műveltséghez való hozzáférés és ezáltal az esélyegyenlőség feltételeinek javítására.
- 4. A népesség egészségi állapotának javítása**
- 4.1. korszerű népegészségügyi szakmapolitika kialakítása,
- 4.2. az egészségügyi ellátórendszer szerkezetének és működésének korszerűsítése.
- 5. A társadalmi összetartozás erősítése**
- 5.1. a munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése és segítése, a foglalkoztathatóság javítása,
- 5.2. a társadalmi és területi zárványok oldása – az elmaradott térségek és csoportok felzárkóztatása gazdasági, infrastrukturális, oktatási fejlesztésekkel, valamint a minőségi közszolgáltatásokhoz való hozzáférés megkönnyítésével,
- 5.3. a társadalmi és kulturális tőke növelése.
- 6. A fizikai elérhetőség javítása**
- 6.1. hazánk nemzetközi elérhetőségének javítása, a logisztikai csatlakozások fejlesztése,
- 6.2. a regionális és régiók közötti elérhetőség javítása,
- 6.3. a helyközi közösségi és a települési közlekedés fejlesztése
- 7. Az információs társadalom kiteljesítése**
- 8. Természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása**
- 8.1. a természeti értékek és erőforrások megőrzése,
- 8.2. tiszta települések, biztonságot teremtő környezetvédelem,
- 8.3. megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezeti szempontból hatékony innováció általános érvényesítése.
- 9. Kiegyensúlyozott területi fejlődés**

A koncepció alapját érintő észrevételek

Az OFK célrendszerében két stratégiai irány olvasható ki:

1. Versenyképesség növelése (foglalkoztatás növelése) a gazdasági növekedés érdekében
2. Fenntartható fejlődés figyelembevétele

Ezt jól mutatja a következő idézet

OFK 5. oldal - 2.1 Jövőkép, átfogó célok

„Az értékteremtést a versenyképességre és a foglalkoztatásra kell alapozni, a fenntartható fejlődés követelményeit szem előtt tartva kell megvalósítani ,,

Ami jól érzékelhető, hogy az anyag szerzői a Liszaboni Stratégia és az EU fenntartható fejlődés stratégiája által meghatározott célokból fejtik vissza mind a megalapozó anyagot (tehát arra kerestek bizonyítékokat, adatokat, hogy miért kell nálunk is a gazdasági növekedést és a foglalkoztatást erősíteni), mind a célrendszert ahol a teljes anyag a versenyképesség növelésére épül, folyamatosan biztosítva, hogy mindezt csak és kizárólag a fenntarthatóság figyelembevételével lehet megvalósítani.

Fenti két stratégiai irány között ellentmondás feszül az alapvető cél a versenyképesség növelése, a gazdasági növekedés helyreállítása és a fenntarthatóság között. A szerzők az anyagban arra nem adnak választ, hogy Magyarország fejlődése, hogyan lehet egyszerre növekedés orientált és fenntartható, méghozzá úgy, hogy az országnak az anyag szerint is ökológiai deficitje van.

Arra, hogy a koncepció szerzői miért nem látnak ellentmondást a gazdasági növekedés és a fenntarthatóság között jól mutatják azok a megfogalmazások, amelyek szerint az ország jelenleg is fenntartható pályán van pl.:

MFK 48. oldal – 2.4.1 A tervezés makrogazdasági keretei

„Az ország sajátosságait, fejlettségi szintjét, a hazai gazdasági és társadalmi folyamatok alakulását befolyásoló külső és belső feltételeket figyelembe véve a gazdaság- és társadalompolitika fő célja a felzárkózás mind a gazdasági teljesítményeket, mind a foglalkoztatás szintjét, mind pedig az emberek életkörülményeit tekintve.

*Ez a cél csak az EU-átlagnál gyorsabb növekedési ütem fenntartásával érhető el, **ugyanakkor nem térhetünk le a fenntartható fejlődési pályáról.***

Ezért a magyar kormány Magyarország 2004. évi konvergenciaprogramjában kifejtett középtávú gazdaságpolitikája a fenntartható, a növekedést nem visszafogó állami pozíció fenntartására törekszik. Fontos célja még rövid és középtávon is az államháztartási hiány csökkentése – egyben a vállalkozási források növelése érdekében az újraelosztási hányad mérséklése –, hiszen ez az egészséges növekedés egyik legfontosabb feltétele.,,

Tehát az anyag szerzői nem gondolják, hogy a jelenlegi „fejlődés” fenntarthatatlan. Többek között ennek is a következménye, hogy az anyag szerzői nem igazán veszik komolyan a fenntarthatóságot, hiszen ha már úgyis nagyjából fenntarthatók vagyunk, akkor elég, hangsúlyozni, hogy *„figyelembe véve a fenntartható fejlődés elvét”*, vagy elég a fenntarthatósághoz, ha azokra a környezetvédelmi területekre koncentrálunk ami növeli a gazdaságot, a gazdasági versenyképességet és ezzel biztos, hogy nagyon fenntarthatók leszünk:

OFK 13. oldal Ökológiai mintaállam

„A csatornázás és a korszerű szennyvízkezelési módszerek bevezetése megtisztítja folyóinkat és tavainkat, a szelektíven válogatott és újrahasznosított hulladék felhasználása megóvjá erdeinket. Elterjedt a megújuló energiaforrások használata, az energiahatékonyság...”

OFK 13. oldal Ökológiai mintaállam

*„A vállalkozások az anyag- és energiatakarékos, **tisztább technológiákat** alkalmazzák, mert a fogyasztók e cégek termékeit előnyben részesítik. A környezetvédelmi ipar technológiája fejlett, és szolgáltatásai keresettek. ,,*

A fejlesztéspolitikai koncepció legnagyobb problémája tehát a fentiekből következően, hogy nem Magyarország adottságaiból indul ki. Megalapozott fejlesztéspolitikához elengedhetetlen lenne társadalmi és természeti tőke állapotának és meghatározó folyamatainak számbavétele. Ha ez megtörténne fejlesztéspolitika célkitűzései meghatározhatnák azokat a szabályozási, támogatási célokat amelyek elősegíthetik a társadalmi és természeti tőke fejlődését. Az ilyen fejlesztéspolitika azonban már a fenntartható fejlődés koncepció.

A koncepció alapját érintő javaslat

A fenntartható növekedés egyetlen lehetősége a fenntartható fejlődés, azaz az OFK alapellentmondást csak akkor lehet feloldani, ha növekedésorientált fejlesztéspolitika helyett fejlődésorientált fejlesztéspolitikát valósítunk meg. Ehhez viszont a társadalmi tőkét és a természeti tőkét párhuzamosan egymást erősítve kell fejleszteni ill. hagyni, fejlődni. A társadalmi és természeti tőke fejlődése az erőforrások gazdagodásához vezet, ezáltal lehetővé válik, újabb növekedés az ökológiai eltartóképesség határai között. A fejlődésorientált fejlesztéspolitika elsősorban a szabályozó és támogatási rendszer átalakításával valósítható meg. A támogatási rendszerben az alapkritérium, hogy közpénzből csak a természeti és társadalmi tőkét pozitívan befolyásoló beruházások, intézkedések valósíthatók meg. A beruházások támogatásánál fontos lenne a OFK-ban megjelenő prioritásokon túli értékteremtő folyamatok támogatása, elősegítése.

A jelenlegi OFK-ban a célrendszerét úgy kell átalakítani, hogy a társadalmi tőke és természeti tőke fejlesztésére alapozott legyen az összes stratégiai cél. Ebben az esetben azonban már fenntartható fejlődés koncepcióról beszélhetünk, tehát egy olyan fejlesztéspolitikáról, amely a fenntartható fejlődést kíván elősegíteni. Fentiekből következik, hogy az OFK és a Fenntartható Fejlődés Stratégiájának egységes dokumentumnak kellene lenni, ill. a Fenntartható Fejlődés Stratégiának a koncepció keretét kell képeznie.

Konkrét észrevételek és javaslatok a célrendszerhez

Amennyiben a fentiekben kifejtett alapellentmondás feloldásra kerül érdemes megnézni szövegszerűen milyen észrevételeket és javaslatokat lehet tenni a koncepció jobbítása érdekében:

7. oldal Jövőkép, átfogó célok

*„Olyan foglalkoztatásbarát gazdaságpolitikát alkalmazunk, amely az élők munkát terhelő járulékok érzékelhető csökkentésével **egyre több tevékenységet von be a szervezett munkák közé.** Arra törekszünk, hogy visszaszorítsuk a fekete gazdaságot és következményét: a makacs szegénységet.”*

Az élők munkát terhelő járulékok csökkentése fenntarthatósági szempontból is pozitív, azonban azt látni kell, hogy a szegénység nem a fekete gazdaság következménye. A szegénységet sokkal inkább a társadalmunkban rejlő strukturális okokra vezethető vissza, mint a:

- a pénzpiac előnye az árupiac felett;
- a pénzintézetek marketingje az eladósodásra és a kamatos-kamat rendszere;
- a megújítható erőforrásokkal gazdálkodók (földművelők) hátránya a nem megújuló erőforrásokat kiaknázókkal, a szolgáltatásban, kereskedelemben dolgozókkal szemben;

- a társadalmunk természettel való ellenműködéséből következő negatív visszacsatolások növekvő költségei, amelyek a megújuló erőforrásokkal gazdálkodókat sújtják leginkább.

Amit érdemes lenne alaposabban körüljárni, hogy mi az oka a feketegazdaságnak! Az egyik ok mindenképp az, hogy az emberek elégedetlenek és bizalmatlanok a közösségi intézményekkel, amelyek a befizetett adók jelentős részét újraelosztják. A legtöbb társadalmi probléma ok-okozati elemzésénél az egyik gyöker ok a közösségi intézmények nem megfelelő működése.

7. oldal

„...a regionális gazdaságfejlesztés legfontosabb feladata a helyi kis- és középvállalkozások megerősítése és alkalmassá tétele a foglalkoztatás bővítésére.”

A koncepció egyik pozitívuma a kis és középvállalkozások megerősítése, amely az egész anyagban hangsúlyosan szerepel. A helyi adottságokra, sajátosságokra leginkább a társadalomba integrálódott kis és középvállalkozások tudnak tekintettel lenni és ezek azok a gazdálkodó szervezetek amelyek a hasznot is helyben költik el, ezzel további lehetőségeket teremtve.

9. oldal

A közoktatás egyforma hangsúlyt helyez a tanuláshoz szükséges képességek és készségek kialakítására, valamint a felelősségteljes döntéseket meghozni képes, együttműködő és normakövető nemzedék felnevelésére.

Ez a közoktatásra vonatkozó cél igen fontos, hiszen az ismereteken túl a tanuláshoz és a döntésekhez szükséges képességekre, készségekre is hangsúlyt helyez, valamint az együttműködés az erkölcsi nevelést is célul tűzi. Az oktatási rendszerünk átalakítása az élethez való közelítése elengedhetetlen, fontos lenne, hogy a fentiekén túl hangsúlyt kapjon a tapasztalati tanulás fontossága (a projekt módszer elterjesztése), hiszen a kötelesség és felelősség felismerése, amely az erkölcsi nevelés alapja csak saját tapasztalatokon keresztül valósulhat meg.

9. oldal

*„A fiatalok jelentős része az érettségit követően a **társadalmi mobilitást** segítő felsőfokú szakképzésben folytatja tanulmányait.”*

A társadalmi mobilitás segítése, mint cél nem teljesen érthető, hiszen a vidék egyik legnagyobb problémája, hogy a fiatalok elköltöznek, így a vidéki települések előregednek, ezzel az inaktív aránya és a szociális nehézségek vidéken folyamatosan növekszenek. A koncepcióban a vidék fejlesztése, a vidék problémáinak a megoldása háttérbe szorult, ami „érthető” hiszen a koncepció készítői a növekedési potenciálra helyezik a hangsúlyt, azonban amint azt az alapproblémánál kifejtettük a természeti tőke növekedése, amelyre a társadalmunk létminősége és a további gazdasági növekedése is alapulhat a vidék fejlesztésén múlik.

10 oldal

„A multinacionális vállalkozások az ország minden középvárosában megtelepednek, a beszállítói láncokon keresztül nagyszámú, a korszerű technológiát átvevő közép- és kisvállalat kapcsolódik hozzájuk.”

A vidék krízisének egyik oka a települési parazitizmus, amelynek kialakulásával a nagyvárosok elszívják a vidék erőforrásait és megszűnik a kétirányú szimbiózis. Ezt a folyamatot erősíti a multinacionális vállalatok megtelepedése.

11. oldal

„Az informatika megtöbbszörözi a gazdaság és társadalom teljesítményét „

Az informatika fejlesztése túlhangsúlyozott az anyagban. Látni kell, hogy a jelenleg jól menő, gazdasági növekedést mutató ágazatok, mint az informatika további támogatása nem fog jelentős hatást gyakorolni a társadalom életszínvonalára, hiszen ezek a támogatások továbbra is csak az ebből az ágazatból élőket gazdagítja, így a növekedés eloszlása csak egy szűk érdekcsoportot érint. A divatos, jólmenő ágazatok mellett/helyett fontos lenne azokat az alternatív értékteremtő lehetőségeket támogatni, amelyek a természeti tőke és társadalmi tőke fejlődését segítik elő. Ilyen lehetne az agrár-környezetvédelem, a tájgazdálkodás, a helyi megélhetési vertikumok támogatása.

12 oldal

„A több lábon álló, info-kommunikációs eszközöket használó, tagosított gazdaságok versenyképességének növelését, a korszerű technika és technológia átvételét a bankok hitelekkel támogatják.”

A mezőgazdaság „versenyképességét” nem a technológia és a banki hitelek oldják meg. Sokkal inkább olyan szabályozói környezet ill. támogatási rendszer, amely a jelenlegi hátrányokat kompenzálja a nem megújuló erőforrásokat kiaknázókkal, a szolgáltatással és a kereskedelemmel szemben. A vidékfejlesztés kulcskérdése, hogy a földből élők olyan támogatásokat kapjanak, amelyben együttműködési kényszer van, de ezzel együtt lehetővé teszi a gazdák önszerveződést, a helyi adottságokra alapozott innovációt ezzel fejlesztve a gazdálkodás társadalmi oldalát. Minden vidékfejlesztési intézkedésnek, támogatásnak közösségfejlesztő keretben kell megvalósulnia.

12 oldal

„...tájfenntartó mezőgazdaság számos környezeti és a föld termőképességét védő funkciót is ellát”

A fentiekkel párhuzamosan a szabályozási és támogatási rendszer átalakításának lehetővé kell tenni, hogy megérje az élőrendszer gazdagításával járó (természeti tőke fejlesztő) tájgazdagító gazdálkodást (tájgazdálkodást). Fontos látni, hogy a tájat nem az embernek kell fenntartani (a rendszerszemléletből következően nem is tudja, hiszen Ő is része, alrendszere a tájnak), az embernek együtt kell működni a tájat alkotó más elemekkel, alrendszerekkel. Ezzel a tájat mint élőrendszert gazdagító tevékenységével tudja elérni, hogy a föld mint a táj egyik alrendszere is megőrzi a termőképességét.

13. oldal

„E tevékenységek mellett a helyi igényeket kielégít szolgáltatások, a szociális gazdaság és a helyi közösségek a legjelentősebb foglalkoztatók. A szociális, egészségügyi és foglalkoztatási gondok orvoslására, illetve a kulturális élet megszervezésére létrehozott kistérségi közösségi központok jelentős sikereket érnek el. Összehangolt tevékenységükkel sikerül újjászervezni a helyi közösségeket, integrálni a korábbi szociális és etnikailag szegregációk népességét, valamint a vidéki térségeket második, rekreációs otthonául választó városi eredetű lakosságot.

Az újjáéledő, hagyományait ápoló vidéki közösségek felismerik erőforrásaikat: a természeti és kulturális táji értéket, az aprófalvakhoz, tanyákhoz kapcsolódó településszerkezeti adottságaikat, nemzeti és etnikai kisebbségeik kulturális örökségét.”

A vidékfejlesztésre vonatkozó jövőkép, miszerint a helyi közösségek a legjelentősebb foglalkoztatók, hogy sikerül újjászervezni a helyi közösségeket, a közösségek felismerik erőforrásaikat a társadalmi tőke fejlesztésére vonatkozóan igen pozitív cél. Fontos lenne kiegészíteni, hogy a legjelentősebb foglalkoztató mellett a helyi erőforrások legjelentősebb tulajdonosa is. A helyi közösségek újjászervezésében pedig nem biztos, hogy a települési szintű intézmények kistérségi központba szervezésével lehet elérni, bár megeshet, hogy ha a településeken megszűnnek a helyi ellátó rendszerek, akkor a nagyobb egymásrautaltság miatt összefognak a településen élők. Azonban ez akkor sem a kistérségi központok ellátásának az eredménye lesz. A közösségeknek nem csak fel kell ismerni az erőforrásaikat, hanem – mint azt már fentebb említettem - újból birtokba is kell venni és gazdálkodni vele.

13. oldal

„Az ökológiai mintaállam megvalósítását és fenntartását...Európában vezető, innovatív környezeti politikája és az ehhez kapcsolódó kutató-fejlesztő tevékenysége, valamint a fenntarthatósági és fenntartható térhasználati elvek különös szigorral történő érvényesítése biztosítja.”

A fenntarthatósági és fenntartható térhasználati elvek különös szigorral történő érvényesítése megítélésünk szerint is igen fontos, azonban az anyagból a számomra nem derült ki, hogy ezek az elveknek mi a tartalma!

Amennyiben a 2.4.9 pontban megfogalmazott területfejlesztési célok és elvek szigorú érvényesítéséről van szó akkor nem nevezném fenntarthatónak.

Az ökológiai mintaállamra vonatkozó cél azt a képet ébreszti bennünk, hogy a környezeti szempontok kellő hangsúllyal szerepelnek a koncepcióban azonban az anyag áttanulmányozása után ennek pont az ellenkezője igaz. A környezeti szempontok érvényesítése, a természeti tőke fejlesztése a fentiekben már részletezett „a figyelembevételével” szlogen alkalmazásával és a gazdasági növekedést elősegítő környezetvédelmi beruházások támogatásával kimerül.

13. oldal

*„A főként környezeti eredetű problémás térségek fenntartható növekedési pályára állnak: a **Tisza-völgy** lakóinak életkörülményei a társadalmi, gazdasági és környezeti gondok felszámolásával jelentősen javulnak;”*

A fenti megfogalmazás: „főként környezeti eredetű problémás térségek” is mutatja, hogy a koncepció szerzői nem gondolkoznak ok-okozatban. Hiszen a Tisza-völgy nem azért „problémás” mert ott folyik a Tisza, hanem azért mert az ember nem az adottságoknak megfelelő gazdálkodást folytatnak és így ellenműködést fejtenek ki a természeti rendszerrel, ami erre negatív visszacsatolásokkal válaszol (aszály, belvíz, árvíz).

Ebből a szemléletből következik, hogy a Tisza-völgy problémájának megoldása leegyszerűsödik árvízvédelemre, bár ebben az anyagban inkább a komplexebb megközelítés a jellemző (lásd.: 51 oldal).

22. oldal

„Az életminőség javításának, a tartós és fenntartható növekedésnek feltétele a gazdaság teljesítőképességének és versenyképességének javítása.”

A fenti megfogalmazás mutatja, hogy az életminőség és a fenntartható növekedés közé egyenlőség jel van téve, pedig amint azt már a fentiekben megfogalmaztam a növekedés nem feltétlenül eredményezi az életminőség javulását.

22. oldal

„A fejlesztéspolitikának a gazdaság olyan területeire érdemes koncentrálnia, amelyek hosszabb távon is kedvező növekedési kilátásokkal rendelkeznek, építenek a hazai adottságokra, és jelentős kisugárzó hatást fejtenek ki más szektorokra is.”

A kedvező növekedési kilátásokkal rendelkező gazdasági területek (informatika, turizmus) jellemzően nem járulnak hozzá a természeti és társadalmi tőke fejlődéséhez, ezért mindenképp szükséges azokra a területekre való koncentráció, amelyek bár nem jelentős növekedési potenciállal bírnak rövidtávon, azonban hosszútávon a tőke képzést segítik elő.

A helyi adottságokra való építés fontos eleme a gazdaságfejlesztésnek.

27. oldal

„A foglalkoztatás bővítése csak a szociális ellátórendszernek a (bejelentett) munkavállalásra ösztönző átalakításával lehet eredményes. Olyan szolgáltatási elemeket kell fejleszteni, amelyek segítik a munkaerőpiacra való visszatérést, illetve meg kell erősíteni azoknak az ellátásoknak a szerepét, amelyekhez a munkaerőpiaci aktivitást ösztönző elemek kapcsolódnak.”

A szociális ellátó rendszer és foglalkoztatás fentiekben bemutatott összefüggése meghatározó eleme nem csak a foglalkoztatás növelésének, hanem a társadalmi tőke fejlesztésének is. A közösségfejlesztés alapja az emberek önszerveződésének az elősegítése, azonban az önszerveződéshez bizalomra és a bizalomra alapozott együttműködésre van szükség. Azonban a az együttműködéshez együttműködési kényszer kell, tehát szükséges, hogy az emberek egymásra utaltak legyenek. A jelenlegi szociális ellátó rendszer ezt az egymásrautaltságot szünteti meg. Ezért nem csak a foglalkoztatás szempontjából kell az ellátó rendszert felülvizsgálni, hanem meg kell találni azokat az ellátási formákat, amely erősíti a reciprocitást.

30. oldal

„A globális versenyben csak a tudásalapú gazdaság kiépítése biztosíthatja a tartós növekedést, ezért az oktatási és képzési rendszernek alkalmazkodnia kell a munkaerőpiaci igényekhez, ami a rendszer tartalmi és szervezeti fejlesztését teszi szükségessé.”

A tudásalapú gazdaság megteremtése megítélésem szerint elsősorban a bért munkások felkészítését jelenti. Azonban azt is látni kell, hogy a munkavállalási kedv, valamint a munka hatékonyságát az emberek motiváltsága is alapvetően meghatározza. Ezért fontos lenne a munkaerőpiaci igényeken túl az életre felkészíteni a fiatalokat, ezzel lehetővé tenni, hogy kezébe vegye a sorsát, célokat tűzzön ki és az ezeknek a céloknak a megvalósításához szükséges eszközöket is meg tudja teremteni.

33. oldal

„E területen az a legfontosabb célkitűzés, hogy a magyar lakosság hosszabb egészségben eltöltött életet tudjon megélni. Ennek egyik fontos tényezője, hogy az egyéni és a közösségi döntéshozatal minden szintjén váljék értéké az egészség. Ehhez az szükséges, hogy a döntéshozók minden egyes intézkedés tervezésénél vegyék figyelembe az egészség szempontjait, és váljon gyakorlattá az intézkedések egészségre kifejtett hatásának vizsgálata.”

A javaslattal egyetértek, azonban az egészségre gyakorolt hatás vizsgálatát javaslom egy fenntarthatósági hatásvizsgálatba integrálni.

34. oldal

„Az összetartó, kiegyensúlyozott társadalom, a társadalmi tőke, az egyéni és közösségi öngondoskodás olyan közös kincs, ami hozzájárul a tartós növekedéshez,

az ország versenyképességéhez és biztonságához. A tartós növekedés alapfeltételei közé tartozik a nyitott, egyenlő esélyeket biztosító befogadó, stabil, biztonságos és vonzó társadalmi környezet, a foglalkoztatható és mobilizálható munkaerő. „

Az összetartó kiegyensúlyozott társadalom, a társadalmi tőke fejlesztése fenntarthatósági szempontból is az egyik legfontosabb célkitűzés, azonban a fenti mondat bizonyítja, hogy az anyagba ez is mint eszköz a versenyképesség növelésének eszközeként került. Ennek okán újra ráirányítom az koncepció alapproblémájára a figyelmet, hiszen a koncepció növekedés orientált, tehát a gazdasági növekedés az alapvető cél, míg a társadalmi tőke fejlesztése is inkább eszközként jelenik meg, a környezeti tőke fejlesztés pedig teljesen hiányzik. Látni kell, hogy a fejlődésünk célja csak a társadalom lehet, a gazdaság fejlesztése eszköz a cél elérésében, a környezet pedig feltétel és lehetőség a fejlődésre.

42. oldal

2.4.8 Természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása

Megítélésem szerint a környezeti ügyekre vonatkozó fejezet igen előremutató, hiszen a

- fenntartható természet-, és tájhasználat
- az ökológiai gazdálkodás támogatása
- az egyedi szennyvízkezelési technikák
- az anyag és energia szegény technológiák elterjesztése
- a jó háztartási gyakorlat elterjesztése
- a megelőző környezetvédelem
- a környezeti információk áramlásának biztosítása

Azonban az alapvető probléma, hogy ezek a koncepcionális javaslatok nem integrálódnak a koncepció egészébe.

43. oldal

„Az árvízvédelmi beruházásokkal teljessé válik a folyók mentén élők élet- és vagyonbiztonsága.”

Problémásnak tartom, főleg ebben a fejezetben a környezetbiztonság ügyébe keverni az árvízvédelmi beruházások kérdését. Az itt élők életminőségét meghatározó folyókkal való együttműködés és a folyókból való megélhetés sokkal komplexebb problémát vet fel és gyakran a csupán árvízvédelmi kérdésre redukáló szemlélet eredményezi a folyók mentén élők nehéz életkörülményeit. Az anyag a Tisza ügyénél ezt a komplexitást megfelelően fogja meg az 51. oldalon.

51. oldal

„A Tisza-térség fenntartható felzárkóztatása

A Tisza-térség integrált fejlesztésének alapvető célja a Tisza által meghatározott táji rendszer működőképessége és az ökológiai kritériumoknak megfelelő fenntartható társadalmi, gazdasági fejlődés feltételeinek megteremtése.”

Fenti megfogalmazással teljesen egyetértek, javaslom a koncepcióba az előző verzióban szereplő felsorolást visszahozni, amely a következő volt:

Az alábbi célok elérése szükséges:

- az árvíz, belvíz és az aszály környezetkárosító hatásainak kivédése, megelőzése, ártéri tájrehabilitáció;

- a *Tisza-menti térség vízgazdálkodási rendszerének* (természetes tározóknak, hullámtereknek) a *kiépítése* és ennek következményeként a megfelelő tájhasználatához kapcsolódó mezőgazdasági tevékenység kialakítása;
- a fejlesztések által érintett térségekben a *foglalkoztatási lehetőségek bővítése* érdekében a helyi termelői, szolgáltatói együttműködések ösztönzése, jelentős kulturális, táji értékekkel rendelkező területeken az ökoturizmus fejlesztése;
- a *lakosság foglalkoztatási aktivitásának javítása* a megfelelő képzettség megszerzésével, mentális képességek fejlesztésével és a társadalmi csoportok együttműködésének ösztönzésével.

Összefoglaló javaslatok

Növekedésorientált fejlesztéspolitika helyett fejlődésorientált fejlesztéspolitikát, amiben a természeti tőke és társadalmi tőke egymást feltételező és erősítő fejlesztése (fejlődésének elősegítése) valósul meg a gazdaság - mint a társadalom értékteremtő tevékenységének - alapjának a fejlődése érdekében.

Az EU átlaghoz való fejlesztés helyett, a természeti és társadalmi adottságokat felmérő, az okozatokat feltáró és erre támaszkodó fejlesztés, párhuzamosan az értékek megőrzésével.

A társadalmat, mint a gazdasági versenyképesség erőforrásának fejlesztése helyett az életminőséget komplexen meghatározó társadalmi, környezeti, gazdasági tőkék egymást erősítő fejlesztése.

A divatos (nagy növekedési potenciállal rendelkező) ágazatok támogatása helyett a természeti és társadalmi adottságokra támaszkodó gazdálkodási lehetőségek támogatása.

A foglalkoztatás mindenek feletti erőltetése helyett, az emberek helyi erőforrásokkal való gazdálkodásra támaszkodó megélhetési lehetőségeinek támogatása

A nagy ellátó rendszerek fejlesztése helyett a helyi közösségek önszerveződésére épülő intézmények elősegítése.

A igen sokféle hatás vizsgálat (környezeti, egészségügyi stb.) helyett komplex fenntarthatósági hatásvizsgálat bevezetése a közösségi intézmények döntés előkészítő rendszerébe.

A versenyképességet előtérbe helyező környezetvédelmi beruházások támogatása helyett, a környezeti szempontok integrálása a döntéshozás minden szintjére.

Az országos fejlesztéspolitikai koncepció munkaanyagának természetvédelmi szempontú értékelése

Dr. Szilvácsku Zsolt, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Bevezető

Az alábbi dokumentum az Országos Fejlesztési Koncepció társadalmi egyeztetéséhez készült. A dokumentum célja, hogy felhívja a figyelmet az OFK természetvédelemmel, tájvédelemmel és a biológiai sokféleség megőrzésével összefüggő egyes kérdéseire. A dokumentum vázlatos megjegyzéseket és kiegészítési javaslatokat tartalmaz az OFK civil véleményezéséhez és a tervezésben való civil érdekérvényesítéshez, illetve a tervezési folyamatban résztvevők számára kíván segítséget nyújtani a természetvédelmi szempontok integrálásához valamint a civil részvétel koordinációjához.

1. Az OFK általános céljainak vizsgálata természetvédelmi szempontból , illetve összevetése a stratégiai célokkal és prioritásokkal

Az OFK tartalmi vizsgálata során az alábbi szempontok alapján tekintetem át az anyagot:

- természetvédelmi szempontból pozitív megjegyzések, kijelentések, célok és intézkedések és az azokat lerontó más megjegyzések, ellentmondások feltárása
- Természetvédelmi szempontból hiányzó elemek (célok, intézkedések, prioritások) meghatározása

Az OFK célokat megfogalmazó törzsszövegéből kiemeltem azokat a részeket, amelyek a természetvédelemmel összefüggésbe hozhatók (ezek dőlt betűvel szedve), megjelöltem a kapcsolódó stratégiai célokat és prioritásokat majd hozzáfűztem a megjegyzéseket (arial betűtípussal). Az összeállítás egy részletesebb OFK vizsgálat kiindulási alapja lehet. A részletesebb vizsgálata tematikailag a környezetvédelmi törvény vizsgálati elemzésekre vonatkozó tartalmi elemeit kell, hogy kövesse kiegészítve az alábbi szempontokkal:

- Belső következetességi vizsgálat természetvédelmi szempontból
- Az OFK célrendszere és a NKP II valamint a természetvédelmi alapterv összevetése
- Az OFK célrendszere és az EU természetvédelmi joganyaga, illetve iránymutatásai
- Az OFK stratégiai célkitűzései és megvalósítási módjuk és a prioritások részletes elemzése a természetvédelem szemszögéből

1.1. Jövőkép, átfogó célok vizsgálata természetvédelmi szempontból

„a jövő generációk számára is szükséges erőforrások rendelkezésre álljanak, közös jövőnk kiszámíthatóbb és tervezhetőbb legyen”

*„A jólét növekedését elsősorban az **ország értékteremtő képessége** határozza meg. A magasabb hozzáadott értékű termelésre való áttérést azonban oly módon kell elérni – figyelembe véve a fenntartható fejlődés elvét –, hogy közben a társadalmi és területi különbségek lehetőleg mérséklődjenek, illetve, hogy a **jövő generációinak az érdekei semmiképpen ne sérüljenek.**”*

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

8. A természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása
15. A természeti értékek és erőforrások megőrzése
16. Tiszta települések, biztonságot teremtő környezetvédelem
17. A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése

Az erőforrások számbavétele során gondoskodni kell a természeti erőforrások tág körének minden elemének (fajok, élőhelyek, kulturális értékek, talaj stb.), és mint rendszernek (tájszerkezet, tájhasználat, ökoszisztéma stb.), illetve mindezek összefüggéseinek, kapcsolatainak figyelembevételéről. Az erőforrások értékelése szempontjából tekintettel kell lenni arra, hogy a természeti értékek és az azokat összefogó rendszerek az ökoszisztémák és a táj, mint létező rendszerek fontos közérdekű szerepet töltenek be kulturális, ökológiai, környezeti és szociális téren, valamint a gazdasági tevékenységek számára kedvező forrásként működhetnek meghatározott feltételek mellett.⁷

Kiemelt értéknek kell beszámítani azt a tényt, hogy a természeti, táji és biológiai sokféleségi értékek az emberi kreativitás, kikapcsolódás, ihlet, a lelki jólét lehetősége és forrásai is lehetnek egyben.

A táj és tájegység vagy terület természetes (természetközeli) állapotának és kultúrállapotának értékét megfelelő módon kell értékelni. A két állapot és átmeneteik vonatkozásában a prioritásoknak (alaposan átgondolt és rendezett értékrendnek) megfelelő kiegyensúlyozott, az adottságoknak és az igényeknek megfelelő arányt kell biztosítani.

Környezetünk stabilitása és egyensúlya (pl. genetikailag módosított szervezetektől mentes mezőgazdálkodás) biztosítása.

Egyedi táji értékek, erőforrások megőrzése és a hozzáférések biztosítása (számos esetben csökken a hozzáférések lehetősége, a hozzáférések kisajátítása, vagy elpusztításuk miatt).

Értékteremtő képességnek kell tekinteni a meglévő értékek, így a természeti értékekből, valamint ezen értékek megőrzéséből származó további lehetőségeket is.

⁷ **European Landscape Convention:** „Noting that the landscape has an important public interest role in the cultural, ecological, environmental and social fields, and constitutes a resource favourable to economic activity and whose protection, management and planning can contribute to job creation; Aware that the landscape contributes to the formation of local cultures and that it is a basic component of the European natural and cultural heritage, contributing to human well-being and consolidation of the European identity; Acknowledging that the landscape is an important part of the quality of life for people everywhere: in urban areas and in the countryside, in degraded areas as well as in areas of high quality, in areas recognised as being of outstanding beauty as well as everyday areas; Noting that developments in agriculture, forestry, industrial and mineral production techniques and in regional planning, town planning, transport, infrastructure, tourism and recreation and, at a more general level, changes in the world economy are in many cases accelerating the transformation of landscapes; Wishing to respond to the public’s wish to enjoy high quality landscapes and to play an active part in the development of landscapes; Believing that the landscape is a key element of individual and social well-being and that its protection, management and planning entail rights and responsibilities for everyone;”

Ilyenek például a következő tevékenységek, amelyekre a lehetőségek még adottak hazánkban, szemben más európai uniós tagállammal, így az ilyen típusú tevékenységekre kiemelt figyelmet érdemes fordítani (versenyelőny!):

- a megfelelően ellenőrzött ökológiai természetből származó biztonsággal fogyasztható termékek széles köre, amelyek előállításuk során a természeti és táji értékek sem károsodnak;
- a természetkímélő gazdálkodási formák (amelyek lehetővé teszik a legfejlettebb megfelelő technikai eszközök és megoldások alkalmazását is) megőrzésére alkalmas táji adottságok és környezeti állapotok;
- genetikailag módosított szervezetektől mentes köztermesztés;
- génmegőrzésből fakadó lehetőségek;
- minőségi (szennyezés mentes, zöldfelülettel rendelkező) lakókörnyezetek kialakításának lehetősége.

A jövőben Magyarországon biztonságának és kiszámíthatóságának alapvető feltétele a tudatosan gondolkodó és cselekvő, a fenntarthatóságot az élet minden területén vezérlővének tartó polgárok sokasága.

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

5. A társadalmi összetartozás erősítése
- 6. A társadalmi és kulturális tőke erősítése**
8. A természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása
- 15. A természeti értékek és erőforrások megőrzése**
- 16. Tiszta települések, biztonságot teremtő környezetvédelem**
- 17. A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése**
3. A versenyképes tudás és műveltség növelése
- 1. A munkavállalók és a szervezetek (vállalkozások, közigazgatás, civil szektor) alkalmazkodóképességének javítása az egész életen át tartó tanulás megvalósításán keresztül**
- 2. Az oktatási és képzési rendszerek tartalmi és szervezeti fejlesztése, folyamatos összehangolása a munkaerőpiac igényeivel**
- 5. Az oktatáshoz, képzéshez és műveltséghez való hozzáférés, az esélyegyenlőség feltételeinek a javítása**

A területi értékekhez való helyi kötődés elősegítése és a táji sajátosságok és az ökológiai igények és korlátok messzemenő figyelembe vétele az élet minden területén. A civil szervezetek valódi partnerségen alapuló bevonása, a részvétel és a felkészültség iránti felelősség vállalása minden szereplő részéről.

*A létbiztonság meghatározó eleme a **foglalkoztatás biztonsága**, illetve a gazdasági és társadalmi változásokhoz való sikeres alkalmazkodás. Az ország stabilitását, a nemzeti és európai összetartozás érzésének erősítését, a jó társadalmi közérzetet, minden ember biztonságát többek között a megfelelő jogbiztonság és belbiztonság szavatolja, ezek együttesen jelentős hatást gyakorolnak a társadalom fejlődésére.*

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

2. A foglalkoztatás bővítése
- 3. A munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése és segítése, a foglalkoztathatóság javítása**
5. A társadalmi összetartozás erősítése
- 6. A társadalmi és kulturális tőke erősítése**
9. Kiegyensúlyozott területi fejlődés
- 4. A társadalmi és területi zárványok oldása**
1. A versenyképesség tartós növelése
- 9. A közigazgatás és a közigazgatási szolgáltatások korszerűsítése**

10. Az innováció, kutatás-fejlesztés ösztönzése és infrastrukturális háttérének megerősítése
11. A technológiai modernizáció előmozdítása
12. A vállalkozások működési és üzleti környezetének javítása, a hálózatosodás elősegítése

A foglalkoztatás biztonsága szempontjából a foglalkoztató helyi beágyazottsága és a helyi adottságokhoz illeszkedő hosszú távú fennmaradása az egyik legalapvetőbb garancia. A foglalkoztatók helyi hálózatának kialakítása és a természeti adottságokra építő, azzal összhangban működő foglalkoztatás kialakítása természetvédelmi és vidékfejlesztési, vidék- és tájfenntartási szempontból elengedhetetlen. Néhány szempontot kiemelek, amely emellett szól:

(1) A hosszú távú helyi foglalkoztatás (nem az ingázás) biztosítása a vidéki lakosság és egészségének (jó lelki állapotának) megőrzése nélkül a természetvédelmi célkitűzések sem valósíthatók meg hosszútávon és eredményesen.

(2) Az ingázásra építő foglalkoztatás, a nem helyi kötődésű szolgáltatások (nem helyi árú, nem helyi, regionális termelési, feldolgozó és értékesítési hálózat) nem segíti elő a helyi adottságok tiszteletben tartását, a helyi lakosság területi és természeti értékekhez való kötődését.

A jogbiztonság a természetvédelmi jogalkotásra és jogérvényesítésre is kiterjed, elvárható a hatóságoktól, hogy átlátható, kiszámítható és következetes módon hozzák meg döntéseiket a nyilvánosan elterjesztett és egységes legjobb eljárási, módszertani gyakorlatnak megfelelően.

Az állami intézmények teljesítményének javulása kedvezően hat a jogbiztonságra, mivel a jogalkotás és -harmonizáció terén elért eredmények javítják a jogalkalmazás hatékonyságát.

Vállalkozásbarát környezetet teremtünk az emberi és fizikai infrastruktúra fejlesztésével, valamint a magas hozzáadott értékű termelésre ösztönző adó- és szabályozórendszer segítségével. A multinacionális vállalkozásokhoz ezer szállal kapcsolódnak a technológiai megújulásra képes közép- és kisvállalataink.

A kelet-európai és ázsiai versenytársaikhoz és saját termelékenységéhez képest drága szakképzetlen hazai munkaerő kiszorulóban van a nemzetközi munkaerőpiacról, mert az összeszerelő tevékenységet végző multinacionális vállalkozások telephelyeiket keletre helyezik. Ezért a munkaerőgondokkal küzdő térségekben a **regionális gazdaságfejlesztés legfontosabb feladata a helyi kis- és középvállalkozások megerősítése és alkalmassá tétele a foglalkoztatás bővítésére.** A szakképzetlenek számára az átképzés után a helyi munkaerőpiacok, elsősorban a szolgáltatások kínálnak munkalehetőséget. Az oktatási rendszer átalakításának egyik legfontosabb iránya az, hogy oktatási és szociálpolitikai eszközökkel **megakadályozzuk az alacsony iskolai végzettségűek tömeges újratermelődését.**

Támogatjuk a magas hozzáadott értéket előállító feldolgozóipari és üzleti szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások létrejöttét és letelepedését. Ösztönözzük a technológiai megújulásra képes hazai kisvállalatoknak e vállalkozásokhoz való kapcsolódását.

A 12 éves képzést nyújtó közoktatási rendszer pedagógiai tartalmában és intézményrendszerében is megújul, ezért képessé válik az **oktatással kapcsolatos sokrétű igények** kielégítésére. Felújítjuk az iskolaépületeket, szaktantermekkel, tornateremmel és széles sávú internet-kapcsolattal látjuk el őket. A csökkenő gyereklekszám miatt bezárt iskolákat az oktatási, képzési, kulturális és szociális rendszer együttesen használja az iskolai felzárkóztatás támogatására, a fiatalok szabadidejének megszervezésére és a felnőttek tudásának bővítésére. A 12 osztályos képzésben elsajátítandó ismeretek az átlagos képességű gyermekek sikeres tanulásához igazodnak. A megújult pedagógusképzésből kikerülő tanárok az újító pedagógiai módszerek szellemében személyre szabottan oktatják a különböző társadalmi csoportok eltérő képességű gyerekeit. **A közoktatás egyforma hangsúlyt helyez a tanuláshoz szükséges képességek és készségek kialakítására, valamint a**

felelősségteljes döntéseket meghozni képes, együttműködő és normakövető nemzedék felnevelésére. *A folyamatosan változó munkaerő-piaci igényekhez alkalmazkodni képes, idegen nyelven jól beszélő, számítógéppel tanulni, dolgozni képes fiatalok a természet és a leszákadók iránt is felelősséget éreznek. A közoktatás célja az egész életen át tartó tanulásban szükséges képességek kifejlesztése, és a tanulás iránti igény felkeltése. A tudásalapú társadalomban az iskolapad elhagyásával csak az iskolarendszerű oktatás fejeződik be, a munkaerőpiacon való folyamatos helytállás feltétele a **felnőttképzés** keretén belüli folyamatos tanulás.*

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

3. A versenyképes tudás és műveltség növelése
- 1. A munkavállalók és a szervezetek (vállalkozások, közigazgatás, civil szektor) alkalmazkodóképességének javítása az egész életen át tartó tanulás megvalósításán keresztül**
- 2. Az oktatási és képzési rendszerek tartalmi és szervezeti fejlesztése, folyamatos összehangolása a munkaerőpiac igényeivel**
- 5. Az oktatáshoz, képzéshez és műveltséghez való hozzáférés, az esélyegyenlőség feltételeinek a javítása**
7. Az információs társadalom kiteljesítése
- 13. A dinamikus és interaktív IT tartalom- és szolgáltatásfejlesztése**
- 14. Az IT alapvető infrastrukturális feltételeinek biztosítása, fejlesztése**
8. A természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása
- 15. A természeti értékek és erőforrások megőrzése**
- 16. Tiszta települések, biztonságot teremtő környezetvédelem**
- 17. A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése**

A pedagógusképzés feltételeinek javítása és a pedagógusi életpálya vonzóvá tétele és az iskolák, pedagógus műhelyek együttműködésének elősegítése nélkül nem várható el a természetvédelmi, természet-megőrzési ismeretek minőségi megjelenése az iskolákban.

Az oktatás területén az átfogó ismeretekre nagyobb hangsúly helyezése (pl. irodalmi, történelmi, földrajzi és biológiai ismeretek összefüggéseinek bemutatása és tudatosítása), a táji kötődés és a helyi ismeretek (folyamatok, fejlődés és lehetőségek és tapasztalatok bemutatása). A projektszemlélet és gyakorlat készségszintű megerősítése, az együttműködés, egymásrataltság és a felelősség tudatosítása és vállalása érdekében. A természetvédelem és a biológiai sokféleség védelme szempontjából a szeparált, elszigetelt ismeretek összekapcsolása, az egymásra utaltság felismerése, valamint a felelősség vállalása elengedhetetlen.

A különböző területeken dolgozó szakemberek felkészítése és folyamatos szakmai támogatása a természetvédelmi szempontok, a biológiai sokféleség megőrzésének érvényesítésére, figyelembe vételére (falugazdászok, biotechnológusok, területi tervezők, térségfejlesztők stb). A civil szervezetek és a szakképző intézetek szorosabb együttműködésére van szükség ennek érdekében.

Az egyetemek és a vonzáskörzetükben székelő vállalkozások együttesen regionális innovációs központokat hoznak létre. Ezek innovációs teljesítménye és a piaci részek felfedezése révén több cég európai élvonalává válik a biotechnológiában, a nanotechnológiában, a környezet- és energiaiparban, az informatikai és tartalomiparban, illetve a kreatív iparban és az üzleti szolgáltatásokban.

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

3. A versenyképes tudás és műveltség növelése
- 1. A munkavállalók és a szervezetek (vállalkozások, közigazgatás, civil szektor) alkalmazkodóképességének javítása az egész életen át tartó tanulás megvalósításán keresztül**

- 2. Az oktatási és képzési rendszerek tartalmi és szervezeti fejlesztése, folyamatos összehangolása a munkaerőpiac igényeivel
- 5. Az oktatáshoz, képzéshez és műveltséghez való hozzáférés, az esélyegyenlőség feltételeinek a javítása
- 17. A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése
- 13. A dinamikus és interaktív IT tartalom- és szolgáltatásfejlesztése

Kutatás finanszírozásának erősítése és a biológiai sokféleség orientált prioritások kialakítása. Forrásnövelés a kutatásban. Biológiai sokféleségre vonatkozó kutatási stratégia elkészítése. A biológiai sokféleség, mint prioritás a kutatás és tudomány politika területén jelenjen meg. A biotechnológiai központok túlzott gazdasági érdekelttségének ellensúlyozása.

Biotechnológiai tevékenységek során a természetes génállomány megőrzése érdekében végzett kutatások. A biotechnológiai tevékenységek eredményeként veszélybe kerülhetnek a természetközeli élőhelyek és az ökológiai gazdálkodás.

A nagyvárosok a nemzetközi közlekedési folyosók mentén szerveződő növekedési tengelyeken keresztül, a fejlett info-kommunikációs technológiák és a kiépült gyorsforgalmi út- és vasúthálózat segítségével kapcsolódnak az európai térbe. E központok a városi élet tereinek megújításával, épített örökségük és kulturális értékeik védelmével és fejlesztésével zöldterületeik védelmével, az elővárosokat is bekapcsoló tömegközlekedési rendszerek kialakításával vonzó lakóhelyet jelentenek a helyiek és a letelepedő tehetséges külföldiek számára is.

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

- 6. A fizikai elérhetőség javítása
- 18. Hazánk nemzetközi elérhetőségének javítása, a logisztikai csatlakozások fejlesztése
- 19. A regionális és régiók közötti elérhetőség javítása
- 20. A helyközi közösségi és a települési közlekedés fejlesztése
- 7. Az információs társadalom kiteljesítése
- 13. A dinamikus és interaktív IT tartalom- és szolgáltatásfejlesztése
- 14. Az IT alapvető infrastrukturális feltételeinek biztosítása, fejlesztése
- 8. A természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása
- 15. A természeti értékek és erőforrások megőrzése
- 16. Tiszta települések, biztonságot teremtő környezetvédelem
- 17. A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése
- 9. Kiegyensúlyozott területi fejlődés
- 4. A társadalmi és területi zárványok oldása

A növekedési tengelyek mentén a meglévő és a helyreállítható természeti és helyi értékek védelméről gondoskodni kell, annak érdekében, hogy a térségi jellegzetességek fennmaradjanak, hangsúlyozottabban jelenjenek meg, így elkerülve azt az egységesedést, jellegtelenedést, amely a területek komparatív előnyeinek elvesztésével jár.

A városi élet tereinek megújítása terén a újabb zöldfelületi rendszerek kialakításáról is gondoskodni kell, úgy hogy a kialakuló zöldfelület összefüggő rendszert alkosson a városokon belül.

„A természeti adottságokra, a magas színvonalú gyógy- és wellness-szolgáltatásokra, valamint a kultúrára épülő turisztikai kínálat mind a hazai, mind a külföldi turisták számára vonzerőt jelent. A batár menti területeket

összekötő infrastruktúra helyreállításával az országon belüli és a határon túli nagyobb térségek közötti együttműködés a gazdaságban és a kultúrában is szoros.”

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

2. A foglalkoztatás bővítése
- 3. A munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése és segítése, a foglalkoztathatóság javítása**
4. A népesség egészségi állapotának javítása

A turisztikai kínálat segítse elő az ökológiai szempontból eltérő mértékben terhelhető térségekben irányított turizmus megvalósítását, a helyi értékek és táji sajátosságok megőrzése mellett. A turizmus keretében Magyarországnak jelentős előnye lehetne a megerősített és széles körben ösztönzött falusi és agro-turizmusnak, amely a hazai adottságok és termékek megismerése mellett a gazdálkodás, mint életforma megbecsülését és megismerését tehetné lehetővé.

*„Az **elektronikusan igénybe vehető szolgáltatások** száma folyamatosan bővül a közigazgatásban, az egészségügyben, a kultúrában, a kereskedelemben, a banki és üzleti szektorban is. A távtanulási és távmunkalehetőségek a kistélepiüléseken és fogyatékkal élők életminőségét is javítják.”*

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

- 9. A közigazgatás és a közigazgatási szolgáltatások korszerűsítése**
7. Az információs társadalom kiteljesítése
- 13. A dinamikus és interaktív IT tartalom- és szolgáltatásfejlesztése**
- 14. Az IT alapvető infrastrukturális feltételeinek biztosítása, fejlesztése**
- 17. A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése**

Természet- és tájvédelmi szempontból lényeges információk, ismeretanyag elektronikusan igénybe vehető sokrétű szolgáltatásokat segítő elektronikus hozzáférése.

*A vidéki térségeket többé nem problémáik fűzik egybe, és nem is a városi problémák befogadó területei, hanem felértékelődő adottságaik alapján sokoldalúan fejlődő területek. A jól együttműködő települések adottságaiknak megfelelő speciális **gazdasági, idegenforgalmi, pihenő vagy lakófunkciót találnak** maguknak. Ennek alapja a természeti környezet, az életminőséget javító közlekedési és info-kommunikációs infrastruktúra és a megújult falukép. A települések által közösen működtetett alapszintű közszolgáltatások jó minőségűek. A komparatív előnyeire ismét ráutaló, **tájélfenntartó mezőgazdaság** számos környezeti és a föld termőképességét védő funkciót is ellát. A több lábbon álló, info-kommunikációs eszközöket használó, tagosított gazdaságok versenyképességének növelését, a korszerű technika és technológia átvételét a bankok hitelekkel támogatják. A magyar mezőgazdaság jó minőségű termékekkel, jelenik meg mind hazánk, mind az európai piacokon. A magyar élelmiszerek optimális piaci megjelenését fejlett logisztikai rendszerek segítik, nyereségességét a termények magas fokú, több célú feldolgozottságával biztosítja.*

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

- 12. A vállalkozások működési és üzleti környezetének javítása, a hálózatosodás elősegítése**
2. A foglalkoztatás bővítése
- 3. A munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése és segítése, a foglalkoztathatóság javítása**
3. A versenyképes tudás és műveltség növelése
- 1. A munkavállalók és a szervezetek (vállalkozások, közigazgatás, civil szektor) alkalmazkodóképességének javítása az egész életen át tartó tanulás megvalósításán keresztül**
- 2. Az oktatási és képzési rendszerek tartalmi és szervezeti fejlesztése,**

folyamatos összehangolása a munkaerőpiac igényeivel

5. Az oktatáshoz, képzéshez és műveltséghez való hozzáférés, az esélyegyenlőség feltételeinek a javítása

9. Kiegyensúlyozott területi fejlődés

4. A társadalmi és területi zárványok oldása

A helyi lakosság számára kell lehetővé tenni az életminőség javítására irányuló lehetőségek kiaknázását a helyi adottságokhoz mért (ökológiai, táji adottságokhoz illeszkedően, annak sajátos jellegét megőrző, harmóniáját erősítő módon), a jelenlegi elnéptelenedő területeken az elvándorlás megállítása, a jelenleg fellelhető helyi értékek (a tájhoz illeszkedően kialakult műemlék jellegű lakó és gazdasági építmények, még fellelhető hagyományos gazdálkodási formák, fajták, eszközök megőrzése) figyelembe vétele a fejlesztések során. A helyi lakosok számár a kis és közepes gazdálkodási egységek fennmaradásának, összefogásának segítése (ösztönzők, információk, tanácsadás stb. keretében). Helyi értékesítés és feldolgozás feltételeinek és ösztönzőinek megteremtése, az ingázási és a szállítási terhelés csökkentése. A helyi lakosság területi, táji identitásának erősítése.

A helyi, regionális és hazai minőségi termékek előnyben részesítése a külföldi árukkal szemben, ennek az EU-ban is elfogadható feltétel rendszerének bevezetése.

*A magasan képzett vállalkozók szoros együttműködése a termelésben, raktározásban, értékesítésben és a marketingben javítja pozícióikat. A jó minőségű alapanyagot feldolgozó élelmiszeripar termékei ízletesek és sok közülük Európa-szerte keresett **hungarikum**. Az élelmiszer-termelésből kivont, rosszabb adottságú területeket erdősítik, vagy ipari és energetikai alapanyag-termelésre használják.*

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

9. Kiegyensúlyozott területi fejlődés

4. A társadalmi és területi zárványok oldása

8. A természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása

1. A munkavállalók és a szervezetek (vállalkozások, közigazgatás, civil szektor) alkalmazkodóképességének javítása az egész életen át tartó tanulás megvalósításán keresztül

12. A vállalkozások működési és üzleti környezetének javítása, a hálózatosodás elősegítése

A marketing irányultságát a minőségi, ellenőrzött ökológiai és helyi, regionális áruk fogyasztása felé kell terelni, erősíteni kell a természetkímélő, illetve az ellenőrzött ökológiai természetből származó minőségi hazai termékek nemzetközi pozícióit, nem kizárólag a hungarikumokra kell építeni.

A rosszabb adottságú területeken a táji és természetvédelmi szempontokra tekintettel kell megoldani a hasznosítás kérdéseit. Csak azokon a területeken lehet erdősíteni és alapanyag-termelésre átállni, amely területeken ennek táj- és természetvédelmi, ökológiai feltételei biztosítottak.

Az érintetlen természeti környezettel rendelkező vidéki térségekben a falusi, öko-, vízi, lovas-, kerékpáros- és vadászturizmus juttatja kiegészítő jövedelemhez a lakosságot. E tevékenységek mellett a helyi igényeket kielégítő szolgáltatások, a szociális gazdaság és a helyi közösségek a legjelentősebb foglalkoztatók.

*Európa legjelentősebb gyógyvízkeincét hasznosító gyógy- és egészségügyi központok magas színvonalú orvosi, rehabilitációs és wellnessszolgáltatásai miatt az öregedő európai lakosság **rekreációs központjává** teszik Magyarországot. Nemzetközileg elismerték a hazai élettudományok eredményei, hasznosításukat innovatív*

gazdasági környezet segíti. A magyar egészségügyi szolgáltatások és termékek (a feldolgozóipartól a gyógyszeriparon át a szépségiparig) kiváló minőségűek és európai piacvezetők, ami sok ember számára biztosít munkalehetőséget.

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

8. A természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása

15. A természeti értékek és erőforrások megőrzése

16. Tiszta települések, biztonságot teremtő környezetvédelem

17. A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése

9. Kiegyensúlyozott területi fejlődés

4. A társadalmi és területi zárványok oldása

A turizmust természeti környezetre érzékeny és ahhoz alkalmazkodó módon kell tervezni, úgy hogy a természeti és kulturális erőforrások megmaradjanak, a turisztikai fejlesztés ne generáljon súlyos és ártalmas környezeti vagy társadalmi-kulturális hatást, a térség általános környezeti minősége megmaradjon vagy javuljon, a turizmus előnyei széles körben elterjedjenek a társadalomban, a turisták elégedettségi szintje megmaradjon. Az érintetlen, az erősen érzékeny területeken közvetlenül a turizmus teljes egészében kerülendő, vagy az adottságoktól függően alacsony, elfogadható mértéken tartandó.

A helyi közösséget a lehető legnagyobb mértékben be kell vonni a turizmus tervezésébe és fejlesztésébe, a felhalmozott előnyöket pedig a helyi közösség javára kell fordítani, ezen belül különös tekintettel kell lenni a kisebbségi és hátrányos helyzetű csoportokra.

*A szociális, egészségügyi és foglalkoztatási gondok orvoslására, illetve a kulturális élet megszervezésére létrehozott kistérségi közösségi központok jelentős sikereket érnek el. Összehangolt tevékenységükkel sikerül **újjaszervezni a helyi közösségeket, integrálni a korábbi szociális és etnikailag szegregációk népességét, valamint a vidéki térségeket második, rekreációs otthonául választó városi eredetű lakosságot.***

*Az újjáéledő, hagyományait ápoló vidéki közösségek felismerik erőforrásaikat: a **természeti és kulturális táji értéket, az aprófalvakhoz, tanyákhoz kapcsolódó településszerkezeti adottságaikat, nemzeti és etnikai kisebbségeik kulturális örökségét.***

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

9. Kiegyensúlyozott területi fejlődés

4. A társadalmi és területi zárványok oldása

5. A társadalmi összetartozás erősítése

6. A társadalmi és kulturális tőke erősítése

4. A népesség egészségi állapotának javítása

7. Korszerű népegészségügyi szakmapolitika kialakítása

8. Az egészségügyi ellátórendszer szerkezetének és működésének korszerűsítése

2. A foglalkoztatás bővítése

3. A munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése és segítése, a foglalkoztathatóság javítása

8. A természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása

15. A természeti értékek és erőforrások megőrzése

A helyi közösségek erősítéséhez meg kell adni a különböző civil szervezetek, egyházak és más szervezetek számára minden lehetőséget és ösztönzést. A helyi

közösségeket hozzá kell segíteni az erős identitástudat és területi kötődés, területi felelősség kialakulásához, jelentős mértékben javítani kell a vidéki (tanári, orvosi és más foglalkozás), a gazdálkodói, mezőgazdasági termékfeldolgozói élet megbecsülését. A helyi lakosságot hozzá kell segíteni, hogy a helyi szinten adott lehetőségeikkel regionálisan, országosan és adott esetben nemzetközi szinten is élni tudjanak.

Az ökológiai mintaállam megvalósítását és fenntartását a környezetileg különlegesen érzékeny területekkel rendelkező Magyarországnak Európában vezető, innovatív környezeti politikája és az ehhez kapcsolódó kutató-fejlesztő tevékenysége, valamint a fenntarthatósági és fenntartható térhasználati elvek különös szigorral történő érvényesítése biztosítja.

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

8. A természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása
15. A természeti értékek és erőforrások megőrzése
16. Tiszta települések, biztonságot teremtő környezetvédelem
17. A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése

Magyarország kiemelkedő természeti értékeit valamint a természet- és tájvédelem, illetve ennek gazdálkodási, kulturális, társadalmi lehetőségeit tekintve a legtöbb európai uniós tagállam mintája lehet, abban az esetben, ha a jövőbeli fejlesztési és területhasználati, oktatási, képzési és közösségfejlesztési keretei garantáltak lesznek. A cél eléréséhez azonban a jelenlegi

Az ökológiai szempontból mintaként tekinthető állam megfelelő szakterületi és átfogó stratégiákkal kell, hogy rendelkezzen, megfelelő intézményi, eljárási és ITK háttér, valamint szoros társadalmi összefogásra, együttműködésre van szükség (civiliek és igazgatás között például), amelyeket létre kell hozni, ki kell alakítani, feltételeit meg kell teremteni.

*A környezettudatos Magyarország elkötelezett a fenntartható fejlődés mellett, **védi környezeti értékeit**. A csatornázás és a korszerű szennyvízkezelési módszerek bevezetése megtisztítja folyóinkat és tavainkat, a szelektíven válogatott és újrahasznosított hulladék felhasználása megőrzi erdeinket. Elterjedt a megújuló energiaforrások használata, az energiabátékonyság folyamatos növelésével csökken a légszennyező anyagok kibocsátása. A globális klímaváltozás hatására bekövetkező szélsőséges időjárás és a környezeti károk megelőzésére kiépült a biztonságot garantáló előrejelző rendszer. Az ár- és belvízvédelem az aszályos területek vízellátásának biztosításával összehangolt tevékenység. Épített környezetünk megőrásának köszönhetően településeink vonzóbb emberi életteret biztosítanak. A vállalkozások az anyag- és energiatakarékos, **tisztább technológiákat** alkalmazzák, mert a fogyasztók e cégek termékeit előnyben részesítik. A környezetvédelmi ipar technológiája fejlett, és szolgáltatásai keresettek. A „csővégi” (azaz a szennyezés hatásait mérséklő) technológiák használata mellett azonban egyre nagyobb szerep jut a szennyezés megelőzésének. Ezáltal javul a települések környezeti állapota és lakóik **életminősége**. A főként környezeti eredetű problémás térségek fenntartható növekedési pályára állnak: a **Tisza-völgy** lakóinak életkörülményei a társadalmi, gazdasági és környezeti gondok felszámolásával jelentősen javulnak; a **Balaton térségének** magas minőségű turisztikai kínálatát környezetvédelmi erőfeszítések támogatják. Az érzékeny és a védelem alatt álló területek gazdasága a környezethez illeszkedő, a természeti és kulturális táji értékekben gazdag térségek értékeikre alapozottan, azokat **örizve** fejlődnek. Világszerte nő az ökoturizmus iránti igény. Magyarország a tiszta, sok helyen még érintetlen és védett természeti környezet, a megőrzött biodiverzitás miatt **Európa egyik ökológiai mintaállama**. E tény és a nemzetközileg is számon tartott világörökségi helyszínek miatt a turisták érdeklődése egyre nő az ország iránt, ami jelentős versenyképességi előnyt jelent.*

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

8. A természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása
15. A természeti értékek és erőforrások megőrzése
16. Tiszta települések, biztonságot teremtő környezetvédelem
17. A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése

Az ökológiai mintaállam néhány természetvédelmi követelménye: a természet- és tájvédelem jobb együttműködése a lakossággal, területhasználókkal, az emberekkel; a nem védett területek természetközeli tétéle; a védettek helyreállítása; a génállomány védelme és GMO-któl való mentességének megőrzése; a térségi kapcsolatok erősítése az ökológiai és zöld folyosók megőrzése, fejlesztése által. Megfontolt, ökológiai szempontokat, mint keretfeltételeket elfogadó területhasználati politikára van szükség. A táji adottságokhoz fokozottabb illeszkedés, alkalmazkodásra és a táji értékek fokozottabb megismerésére, figyelembevételére van szükség az élet minden területén legyen az oktatás, építészet, mezőgazdaság, energiaipar vagy a szolgáltatások tág köre.

A döntéshozók minden intézkedés bevezetése előtt vizsgálatokat végeztenek arra vonatkozóan, hogy azok milyen hatással lennének a lakosság egészségére. Ez biztosítja mindenki számára az egészséges élet feltételeit.

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

4. A népesség egészségi állapotának javítása
7. Korszerű népegészségügyi szakmapolitika kialakítása

A WHO alapokmányában (1948) az „egészség” fogalmának meghatározása:

„A state of complete physical, social and mental wellbeing, and not merely the absence of disease or infirmity.”

A definíció értelmében az egészség az ember mindennapi életének egyik erőforrása, amely nemcsak a fizikai teljesítőképességre, hanem személyiségének kibontakoztatására és a társadalmi környezetben való helytállásának képességére is vonatkozik. Ez a meghatározás szélesebb körű, mint ahogyan általában az „egészsége” a különböző szervezetek és a döntéshozók a legtöbb ágazatban értelmezik. Teljes egészében illeszkedik viszont a fenntartható fejlődés koncepciójához, amelyben megfogalmazódik, hogy az emberi egészséget a gazdasági, a politikai, a társadalmi, a pszichológiai és a környezeti tényezők széles köre befolyásolja. Belátható tehát, hogy – a környezethez hasonlóan – az egészségre ható tényezők vizsgálata és a negatív hatások megelőzése nem kizárólag egy ágazat, jelen esetben az egészségügy feladata. Számos ágazat számára jelent egyedi, speciális és közös feladatokat.

Az egészségügyi hatásvizsgálatok folyamatát a környezeti vizsgálatok, környezeti hatásvizsgálatok folyamatával össze kell hangolni, ahogyan ezt számos európai uniós országban teszik, tekintettel a WHO ajánlásaira (lásd Szilvácsku Zs.: Stratégiai környezeti vizsgálatok gyakorlata az Európai Unióban c. könyv 135-139. oldalak, 2003, Budapest, Vitargenat Bt. Kiadásában)

A regionalizmus meggyökeresedik a választott regionális és kistérségi önkormányzatok létrejöttével. A források és a hatalom megosztása szűkíti a központi kormányzás kiterjedtségét és a települési autonómiát, de növeli a régiók és a kistérségek szerepét. A helyi közösségek, a szakmai és civil szervezetek működésének

hatására fontos társadalmi problémák kerülnek reflektorfénybe, és e szervezetek döntéshozatalba való bevonása elősegíti a jobb megoldások megtalálását.

Kapcsolódó stratégiai cél és prioritás:

5. A társadalmi összetartozás erősítése
- 6. A társadalmi és kulturális tőke erősítése**
9. Kiegyensúlyozott területi fejlődés
- 4. A társadalmi és területi zárványok oldása**
- 9. A közigazgatás és a közigazgatási szolgáltatások korszerűsítése**

A regionális és a kistérségi kötődés és felelősség erősödésével a természet- és tájvédelmi szempontok érvényesülésének az élet minden területén nagyobb esélye lehet.

1.2. Horizontális szempontok vizsgálata természetvédelmi szempontból

*A fejlesztéspolitika egészét átható, úgynevezett horizontális szempontok olyan elveket takarnak, amelyeket a magyar fejlesztéspolitikai rendszer minden szintjén, azaz a **tervezés, szabályozás, megvalósítás, nyomon követés, valamint ellenőrzés során** egyaránt érvényesíteni szükséges.*

...a folyamatok versenyképességet ösztönző kiszámíthatósága, tervezhetősége, pontossága és stabilitása...

A természetvédelmi szempontból a tervezési folyamatokat, az eljárásokat és a szabályozásokat érintő követelményeket három pontban lehet összefoglalni:

- megfelelni a hatályos magyar és uniós jogszabályoknak;
- a problémákat megfelelő szinten kezelni (szubszidiaritás elve szerint), az eredményes és kiszámítható tervezői munkát és a természetkímélő kivitelezést és működtetést elősegíteni;
- ellenőrizhetőség és egyértelmű szerepek a felelősségvállalásban, mind az állami, mind a civil, mindpedig az üzleti élet képviselői részéről.

Ezen hármas követelmény teljesítése nem várható el jogi szabályozástól önmagában. A folyamatok minden szakaszára vonatkozóan érvényesítendő a természetvédelmi szempontok és a versenyképességet ösztönző kiszámíthatósága, tervezhetősége, pontossága és stabilitása érdekében az „elvárható legjobb gyakorlat” megvalósítása a legcélravezetőbb.

Nemzetközi szinten is rendkívül hatékony, és számos ország példáján látható az elvárható legjobb gyakorlat kultúrájának meghonosításának eredményessége. Javasoljuk ezért az „Elvárható Legjobb Gyakorlatra” vonatkozó útmutatók készítését és bevezetésének elősegítését az egységes hatósági eljárások, a civil szervezetek hatékony fellépésének és ellenőrző funkciójának megerősítése és, illetve az ügyfélől kért dokumentációk minőségi elkészítésének érdekében.

Számos természetvédelmi, tájvédelmi és biológiai sokféleség megőrzéséből fakadó új feladat előtt állnak a hatósági szervek és a leendő ügyfelek (tervezők, fejlesztők). Az EU új kihívásokat jelent egyrészt a jogi eljárások oldaláról, másrészt pedig szakmai módszertani vonatkozásokban. A beruházók alapvető elvárása az egységes elbírálási szempontrendszer és az áttekinthető, kiszámítható eljárási rend. Az eljárásokban a felügyelőség jogszabályokhoz kötött, míg a beruházó alapvetően

üzletileg érdekelt, így a civil szervezetekre hárul az eljárási és szakmai érdekérvényesítés független ellenőrzése, azaz az eljárások illetően való segítése.

Az „Elvárható Legjobb Gyakorlat” a **hatóság** számára segítségül szolgál ahhoz, hogy az ügyfél számára bemutassa a vizsgálatok elvárható tartalmi és módszertani elemeit, illetve segítséget nyújt a beérkező anyagok elbírálásához, amely segítség áttekinthető dokumentációs formában elkészíthető és az egyedi eljárási szabályokhoz illeszthető. Az **ügyfelek** számára bemutatja a jogszabályba nem foglalható szakmai eljárási és tartalmi elemeket, amely megfelel az „Elvárható Legjobb Gyakorlatnak”. A **civil** szervezetek számára bemutatja a részvétel praktikus és hatékony lépéseit a szükséges felkészültséget és a lehetséges eljárások buktatóit, ellenőrzési lehetőségeket.

*A fejlesztéseknek maradéktalanul meg kell felelniük a fenntarthatóság elvének **környezeti, társadalmi és gazdasági szempontból** egyaránt. Fenntarthatónak tekintendő az a fejlesztés, amely tekintettel van a természeti és emberi erőforrásokra (beleértve a természeti értékeket, területeket, tájakat, a biológiai sokféleséget, az emberi egészséget, a társadalmi kohéziót, a demográfiai jellemzőket is), az épített környezet és kulturális örökség megővésére, gazdaságilag fenntartható módon történő hasznosítására. A fejlesztést szabályozó feltételként figyelembe veszi egy adott terület **ökológiai rendszerének** (beleértve az ott élő embereket is) **eltartó képességét**...*

Az IKT alkalmazásokat az alkalmazás feltételeinek egyidejű biztosításával kell bevezetni és használatát elsősorban a szervezeti átalakulásban, modernizációban történő támogatásra kell összpontosítani....

*A biztonság szempontjait szem előtt tartó tervezés alapvetően **jövőorientált**, mert a **jelen értékeit** kívánja **megőrizni a jövőnek**...*

- Az ITK alkalmazások egyik feltétele a természet-, tájvédelem és a biológiai sokféleség megőrzése érdekében végzett tartalomfejlesztés, amely a jelenleg rendelkezésre álló és jelenleg/várhatóan szükséges információk, tapasztalati ismeretanyag biztosításával állítható elő. (Ezen feltételek megteremtése nélkül nem érdemes ITK alkalmazásokról beszélni.)
- A természet- és tájvédelmi szempontú monitoring rendszer teljes körű működését biztosítani kell. Biztosítani kell monitoringot végzők szervezett és összehangolt társadalmi és szakmai bázisát. Az eredmények feldolgozását és alkalmazását egy megfelelően kialakított rendszer keretében kell megoldani. Az adatkezelés, és az adatbázisok hasznosítása, nyilvánossága, hozzáférhetősége ki kell alakítani. Készíteni kell a monitoring és az adatfeldolgozás számára prioritásokat meghatározó stratégiát.
- A Magyar Információs Társadalom Stratégiába be kell építeni a biológiai sokféleség vonatkozásában jelentős, szóba jöhető adatbázisok, információs portálok összekapcsolását, tematikus összehangolását, átjárhatóságának és kölcsönös hozzáférhetőségének biztosítását, (pl. MEPAR+Natura 2000+ökológiai hálózat+vízrendezés stb.) lásd USA.
- Folyamatosan működő, egységes és bizonyos fokig nyilvános természetvédelmi információs rendszer kialakítása, amely a szakterületek vagy az ágazat (értsd természetvédelem) hasznosítana a mindennapi gyakorlatban). Az informatikai alapú tájékoztatás, szolgáltatások kialakítása. Frissített portálok nem csak a természetvédelemben. A lakosság és a döntéshozók szemléletformálását szolgáló informatikai alkalmazások (pl. szimulációk) bevezetése és alkalmazása.

- Gyakorlati térinformatikai alkalmazások lehetőségének, fejlesztése, alkalmazott kutatások.
- Egy nemzeti portál kialakítása a biológiai sokféleséggel kapcsolatos információkról (Natura 2000, genetikai sokféleség, táji értékek, fajok és élőhelyek, megőrző hasznosítás, rehabilitációk stb.). Az egyes ágazatok portáljai és adatbázisa is tartalmazzanak biológiai sokféleség vonatkozásában információkat.
- A statisztikai feldolgozás és adatgyűjtés rendszerébe be kell építeni a biológiai sokféleség egyes komponenseire vonatkozó igényeket. Statisztikai adatszolgáltatás szakterületenkénti kidolgozása, egységes rendszer, elhatárolt, átjárható, elérhető adatbázisok létrehozása. Folyamatok vizsgálatának, állapottelelezések. Az adatok felhasználását széles körben biztosítani kell.
- Az egyes szakterületek számára álljanak rendelkezésre biológiai sokféleség vonatkozású adatbázisok, információsháttér, állapotokról, folyamatokról, indikátorokról az egyes szakterületeket átívelő gyakorlati statisztikai alkalmazásokról. Nem a gazdasági mutatók alkalmazása legyen mindenek felett. A biológiai sokféleség vonatkozásában alkalmazható statisztikai mutatók, adatszolgáltatási rendszerek kialakítását megalapozó kutatások. Társadalmi, kormányzati és az üzleti szféra tájékoztatása a természeti értékvesztés, a természeti erőforrás csökkenés valós mértékéről, irányáról.

*A fejlesztésekben érvényesíteni kell a foglalkoztatás növelésének szempontrendszerét, azaz mérlegelni kell az egyes fejlesztések foglalkoztatásra gyakorolt hatását, és **előnyben kell részesíteni a foglalkoztatási szempontból kedvezőbb megoldásokat**. Mindebből nem következik, hogy minden intézkedés esetében kizárólagos célnak kell tekinteni a foglalkoztatás növelését, de mérlegelni kell a foglalkoztatási következményeket. A foglalkoztatási szempontból legkedvezőbb megoldást kell választani, ha ennek költségei nem aránytalanul magasak.*

Társadalmi, közösségi és természetvédelmi szempontból sem lehet túlhangsúlyozni a helyi, táji, regionális adottságokat kihasználó, alkalmazkodó foglalkoztatás lehetőségeinek elsőbbségét. A jelenleg elnéptelenedő területeken nem lesz, akik közösségben felelősséggel viseltetnek a természeti és táji értékek iránt, ahhoz nem lesz kötődése a távolban lakóknak. A helyi foglalkoztatás összeköti a munka és az otthon, sok esetben a fogyasztás és a szolgáltatások igénybevételének területeit is, ennek köszönhetően jóval erősebb kötődés alakulhat ki a táj, térség régió iránt, szemben azzal, amikor a helyi lakosság kihalófélben, elvándorlás közben van, vagy kora reggeltől későestig vagy egy hétig más településen tölti ideje nagy részét. A helyi foglalkoztatás erősíti a helyi közösségeket, az összetartozást, is szemben a minden nap más településre ingázást igénylő foglalkoztatás esetével.

1.3. A területpolitika öt átfogó célkitűzésének vizsgálata természetvédelmi szempontból

*Hatékony területi struktúra és területrendszerként (régióként, térségként) hatékony, eredményes működés biztosítása, vagyis a **versenyképesség** következetes erősítése az ország egésze szintjén és a régiókon belül egyaránt.*

Versenyképesség tartalmi elemei közé fel kell venni a környezeti és táji adottságok, állapotokat (pl. tiszta ivóvíz és talaj), értékeit (pl. tájkép, tájszerkezet, élőhelyek, fajok) és ezek által meghatározott feltételrendszert is. A lapvetően sem a versenyképesség fokozása sem a természetvédelem nem tekinthet el az emberi közösség és az emberi élet segítésétől, mint alapvető céltól.

A kohézió jegyében az esélyegyenlőséget sértő és a hatékony működést korlátozó legsúlyosabb területi elmaradottságok felzárkóztató mérséklése.

A területi elmaradottság felszámolása nem jelentheti a vidéki területeken élő lakosság számának csökkenését és a városi területeken való növekedését, a vidéki lakosság kiszolgáltatottságának növekedését, önrendelkezésének csökkenését, illetve a tájak jellegtelenedését, egységesülését és természeti értékek pusztulását sem.

Régióink, térségeink és tájaink olyan **fenntartható rendszerekké** kell, hogy váljanak, amelyek értékeiket, örökségüket, erőforrásaikat és belső összetartozásukat nem csak megőrzik, de azokat tovább erősítik....

A fenntartható rendszer alappillére kell természeti környezeti feltételrendszer, amely nem válhat a fenntartható növekedés áldozatává.

A társadalom, gazdaság és a fejlesztéspolitika térbeli szerveződése többé nem szakadhat meg a határoknál, **az ország területileg beintegrálódik a Kárpát-medencébe, közép Európába és az egész Európai térbe.**

A hazai természetvédelmi, tájvédelmi és biológiai sokféleség megőrzési tudás, eredmények és tapasztalatok elismertségét és hasznosítását az európai és kárpát-medencei együttműködések hálózatában biztosítani kell.

Ma az Európai Unió belül valamennyi régióink elmaradott ezért valamennyi régióink felzárkóztatása alapvető nemzeti célkitűzés. Ehhez hatékony fejlesztéspolitika szükséges. E hatékonyság csak úgy biztosítható, ha a fejlesztések a helyi térségi adottságokhoz igazodnak, és a különböző fejlesztéspolitikai beavatkozások térségenként összehangoltak területi szinergiákat eredményezve, valamint képesek biztosítani a helyi-térségi társadalmi-gazdasági, szereplők hatékony bevonását és mozgósítását a célok elérése érdekében. E feltételeket csak **decentralizált fejlesztéspolitika** biztosíthatja, amelynek megteremtése az ötödik területpolitikai célkitűzés.

Az új megközelítés szerint országos szinten minden tárcának el kell sajátítania a térségi gondolkodást, és térérzékenyen kell terveznie. Ebben a területfejlesztésért felelős kormányzati szerv (hivatal) területi koordinációs feladatokat lát el. Ugyanakkor a területfejlesztési folyamatokban meghatározó szerepet kapnak a régiók is. Az ország régiói jelentik a az ágazatok (szakpolitikák) és a területi érdekek összehangolásának elsődleges szintjét.

A térségi gondolkodás és térérzékenység kialakítása érdekében a táj, mint tervezési és gondolkodási egység megerősítése, felélesztése a lakosság, az önkormányzatok és a szakmai-ágazati, politikai szereplők körében. Elengedhetetlen az ebben az értelemben „elvárható legjobb gyakorlat” feltételeinek, elvárásainak és kultúrájának meghonosítása. Ehhez a felelősségvállalás mellett a különböző szakterületek folyamatainak kölcsönös megismerésére és összehangolására, illetve tiszteletben tartására van szükség.

3. Az OFK és a hozzá kapcsolódó döntési folyamatok vizsgálata természetvédelmi szempontból és javaslatok megfogalmazása

Az OFK és az NFT készítői az alábbi tervezési szempontokat határozták meg:

A sikeres fejlesztéspolitika alapfeltétele a jó minőségű tervek elkészítése, melyeket csak átgondolt tervezési folyamat részeként lehet elkészíteni. Az alábbi ábra javaslatot teszünk a követendő **tervezési folyamatra**, a különböző területi szintek feladataira és a tervezés ütemezésére. A javasolt tervezési folyamat az *alábbi szempontok* alapján készült:

- a különböző területi szintek feladatainak összefüggése, kapcsolata;
- a tervezésben érintett szereplők egymástól eltérő kompetenciának tiszteletben tartása és figyelembe vétele;
- (kis)területi szinten összehangolt, érdemi hatásokat elérő fejlesztések megvalósításának ösztönzése az ötletszerű, különálló, egyedi pályázatok támogatása helyett;
- az ágazati támogatások területi koordinációjának biztosítása;
- a tervezési, programozási folyamatot összekapcsolása a projekttervezéssel, megelőzve ezzel a nagy számú feleslegesen kidolgozott, sikertelen projektjavaslatok elkészítését;
- a folyamat lehetőséget ad a jövő programjainak, kulcsprojektjeinek a támogatására (2005 végén, 2006-ban), amikor már az I. NFT támogatásai elfogytak.

A fenti szempontok csak akkor biztosíthatók, ha az a tervezési folyamat szigorú betartása és hatékony koordinációja mellett történik!!!

3.1. Az OFK és az NFT készítői által meghatározott tervezési folyamatra vonatkozó szempontok kiegészítése döntéshozatali és részvételi kritériumokkal

A teljes OFK és NFT tervezési folyamat során az alábbi döntéshozatali és részvételi kritériumok betartására hívjuk fel a figyelmet:

Civil részvétel

- civil részvétel biztosítása
- a civil és a közigazgatási résztvevők felkészítése a részvételre
- civil képviselők meghatározása

Partnerség

- Ágazati, regionális és szektorközi együttműködés erősítése és garantálása, ellenőrzése a tervezés során

Természetvédelmi információ

- A szükséges szintű információ igényének megfogalmazása és a rendelkezésre álló információkból az igény kielégítése, ha nem lehetséges az információk pótlására irányuló folyamatok elindítása.

Nyílt döntési folyamat

- A döntési folyamat menete, ütemezése áttekinthető, megismerhető és nyílt
- A döntési folyamat menete, ütemezése kiszámítható és előrelátható
- A döntési pontok, azok a pontok a folyamatban, ahol a folyamat megelőző vagy következő feladataiban hoznak döntést, egyértelműen meghatározottak és ismertek
- A döntés alapjául szolgáló háttéranyagok megismerhetők

Jogi előírásokban, ajánlásokban megjelenő környezeti vizsgálatok és más eszközök alkalmazása a döntések előkészítéséhez a horizontális szempontok érvényesítéséhez

- A megfelelő környezeti döntéselőkészítő eszközök alkalmazása a teljes folyamatban (párhuzamos a tervezéssel szorosan együttműködő vizsgálatok, a döntési pontokon a vizsgálatok aktuális eredményeinek adott szintű figyelembevétele)
- Környezeti vizsgálatok elkészítése és beépítése a folyamatba
- Analitikai környezeti vizsgálatok a környezeti vizsgálatok előkészítésére
- Környezeti és fenntarthatósági útmutatók készítése és alkalmazása a tervezés során

3.2. Szempontok az egyes döntési pontok, döntési ablakok előzetes vizsgálatához

A döntési ablak jogi beágyazottságának jellemzése.

Annak leírása, hogy kik vesznek részt a döntésben, milyen feltételekkel.

Annak bemutatása, hogy milyen döntéseket hoz: hosszútávú-rövidtávú, a döntés későbbi módosításának lehetősége, a döntés kötelező ereje.

A döntési pontban várható eljárás menete, módszere és annak kérdése, hogy alakítható-e vagy jogilag meghatározott formát követ-e.

A döntéskövetési kritériumok meghatározása természetvédelmi szempontból

Összevetés az Nemzeti Környezetvédelmi Program, a Természetvédelmi Alapterv, a Nemzeti Biológiai-sokféleség Stratégia és Akcióprogram, illetve a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégia céljaival, előírásaival.

Határidők meghatározása az előkészületek, a döntés és a döntéskövetés vonatkozásában.

3.3. A javasolt tervezési folyamatra vonatkozó javaslatok

A mellékelt táblázatba megjelöltük azokat a tervezési szakaszokat, amelyekre vonatkozóan az alábbi vizsgálatok elvégzésére hívjuk fel a figyelmet (a vizsgálatok többségét törvény írja elő):

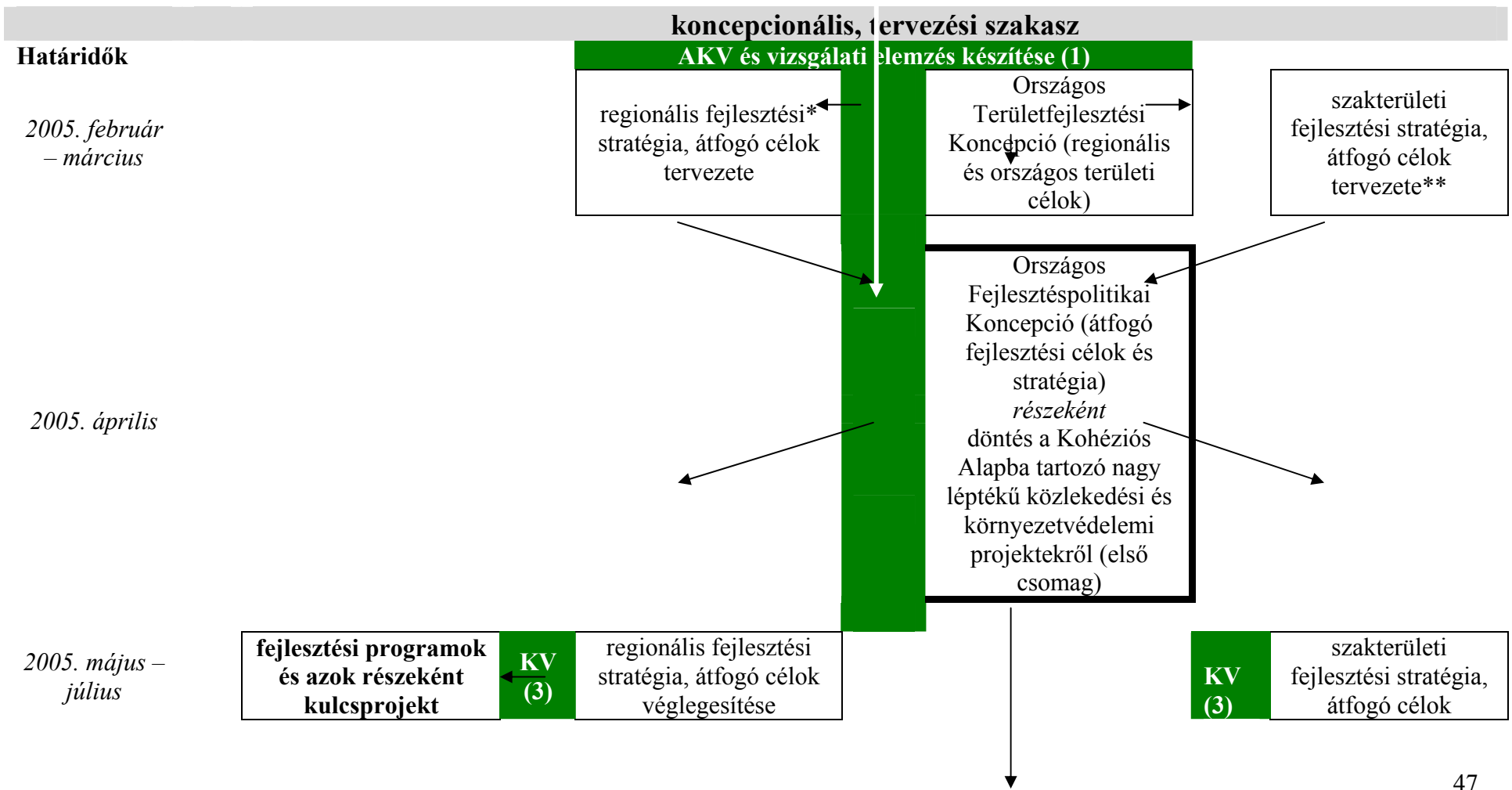
1 A tervezést megelőzően készülő analitikai stratégiai környezeti vizsgálat az **NFT-re és operatív programjaira vonatkozóan annak tervezését megelőzően** (lásd az EU Bizottsága számára készült dokumentumokat a www.ansea.hu oldalon vagy magyarul a Szilvácsku Zsolt: Stratégiai környezeti vizsgálatok gyakorlata az Európai Unióban c. könyvben. Egyes szempontjainak Vizsgálatai elemzés elkészítése a környezetvédelmi törvény 43-44.§ szerint.

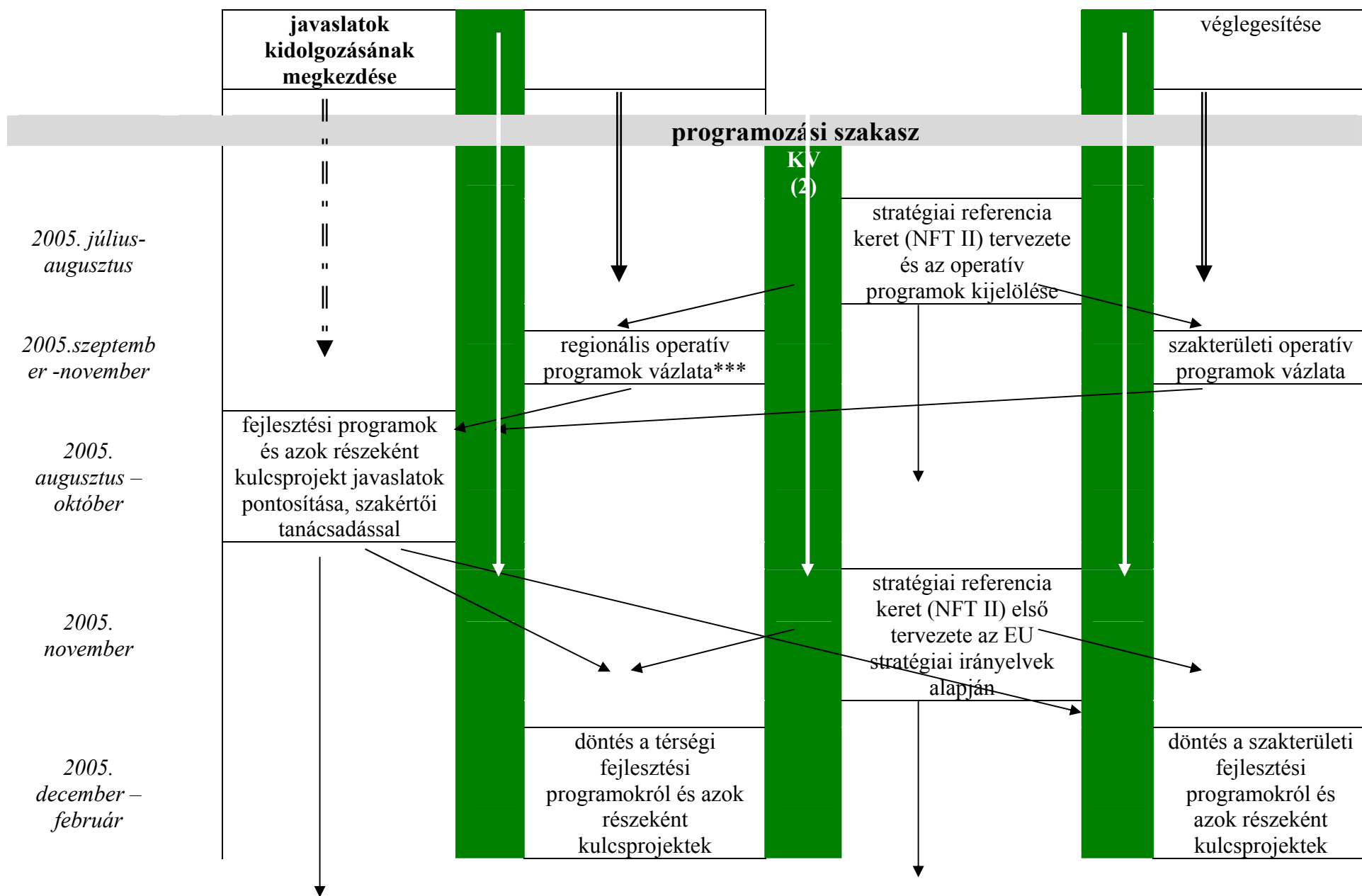
2 A Nemzeti Fejlesztési Tervre kötelező Környezeti Vizsgálat /A környezeti vizsgálat lefolytatására az 1.§ (2) bekezdés a) pontja szerint kötelező tervek és programok köre lásd az 1. sz, mellékletet a 2/2005 (I.11.) Korm. Rendelethez, valamint a 2001/42/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv/

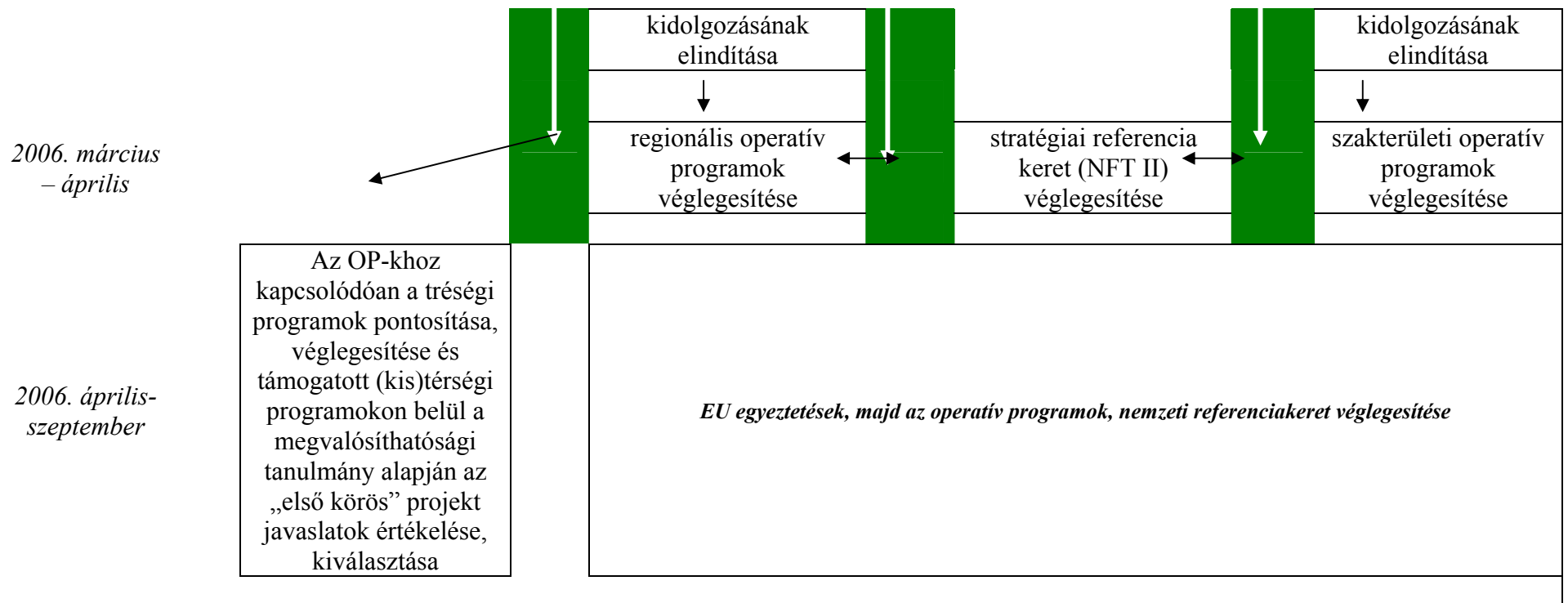
3 A Nemzeti Fejlesztési Terv operatív programjaira kötelező Környezeti Vizsgálat /A környezeti vizsgálat lefolytatására az 1.§ (2) bekezdés a) pontja szerint kötelező tervek és programok köre lásd az 1. sz, mellékletet a 2/2005 (I.11.) Korm. Rendelethez, valamint a 2001/42/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv/

JAVASOLT TERVEZÉSI FOLYAMAT

Területi szint:	(Kis)térség	Regionális	Országos	Szakterület (ágazat)
Felelős szervezet az elfogadásért:	(kis)térségi társulás, tanács	regionális fejlesztési tanács	OFK: parlament Stratégia ref. keret: kormány	Minisztérium / kabinet / kormány

* A regionális fejlesztési stratégiákkal megegyező a Balaton térségének és a Tisza térség integrált fejlesztési tervének kidolgozási folyamata.

** A szakterületi stratégiák, programok közé értendő: az agrárgazdasági és vidékfejlesztési terv is.

*** Önálló regionális operatív program várhatóan csak a tervezési-statisztikai régiókra készül

3.4. Az OFK készítésével párhuzamosan, annak elfogadása előtt javasolt vizsgálat elkészítése és tartalmi követelményeik

A stratégiai környezeti vizsgálatok módszertani és eljárási megoldásai, illetve tartalmuk az EU tagállamaiban igen eltérőek. Mint láttuk, vannak országok, amelyek – a stratégiai környezeti vizsgálatok módszertanát alkalmazva – a környezeti mellett a társadalmi és a gazdasági szempontokat is érvényesítik. Ezek a vizsgálatok a fenntarthatósági hatásvizsgálat irányába mutatnak.

Az ANSEA arra keresi a választ, hogy a stratégiai döntés-előkészítési és döntéshozatali folyamatokban mikor vannak azok a pontok, pillanatok, helyzetek, amikor a környezeti szempontok megfelelő formában és megfelelő részletezettséggel a leghatékonyabban építhetők be, vehetők figyelembe.

A stratégiai szintű döntéshozatali folyamatok (pl. térségi, regionális vagy átfogó ágazati tervek, illetve programok) szabályozásának első lépését megelőzően az EU Bizottsága megbízást adott ki, amelynek keretében a stratégiai környezeti vizsgálatok bevezetésének feltételeit kívánta áttekinteni. Az Európai Unió 5. kutatási programjának finanszírozásával a 2000 márciusától 2002 februárjáig tartó kutatás az ANSEA Projekt (Analytical Strategic Environmental Assessment) elnevezést kapta. A kétéves munkával – a korábbi tapasztalatokra építve – olyan környezeti vizsgálati módszert akartak kifejleszteni, amely elősegíti a környezeti célok és intézkedések integrációját a stratégiai döntéshozatali folyamatokba. A projekt indításának egyik okát az a dilemma szolgáltatta, hogy a jelenlegi gyakorlatban nincs általános megállapodás az SKV készítésének több kérdésében, mint ahogy abban sem, hogy mi a legjobb módszer a tervek, programok és a politikák SKV-jának kidolgozására.

A megbízást kapott intézetek munkatársai arra a fontos, sokak által hangsúlyozott tényre mutattak rá, hogy az SKV bevezetésének és hatékony alkalmazásának sikere többek között a döntéshozatali eljárások jellemzőin és minőségi garanciáin múlik. Ennek megfelelően alakították ki az analitikai stratégiai környezeti vizsgálatot (ANSKV).

A kutatás során tehát azt akarták elérni, hogy biztosítsák a környezeti értékek integrációját a döntéshozatali folyamatba egy kiegészítő jellegű és döntésközpontú SKV-val. Az alapötlet szerint a döntési folyamatokban – a tervek, programok készítése során – egy vagy több olyan pont van, amelyeknek környezeti vonatkozása, dimenziója van. Ezt döntési ablaknak (Decision Windows, DW) nevezték el. Ha a DW meghatározott kritériumoknak megfelel és alkalmas időpontban azonosítják, az általánosnál nagyobb az esély a környezeti szempontok integrációjára.

Az ANSKV mint megközelítési mód lényege, hogy segítse az SKV hozzáillesztését a különböző jellegű stratégiai döntési folyamatokhoz, mintegy hidat képezve az SKV és a döntési folyamatok között. Az ANSKV-megközelítés szemléleti váltást jelent: a hangsúly áthelyeződik arra, hogy miként lehet befolyásolni a döntéshozatali folyamatot, a prioritások kialakítását, a célkitűzések és az értékrend meghatározását a döntés környezeti következményeinek vizsgálata helyett. Maga a folyamat kerül előtérbe az SKV eredménye helyett.

Az ANSKV középpontjában a jó döntéshozatal alapelvei (követelményei) és a döntéshozatali folyamat kapcsolata áll. A tudatos és jól átgondolt környezeti vizsgálati folyamat kereteinek kialakításához világosan meg kell ismerni és érteni a döntéshozatali folyamatok valódi jellegzetességeit. A megismerési folyamatban három aspektust kell figyelembe venni:

- a vizsgálatot végzőnek (assessor) ismernie és értenie kell a döntéshozatal kontextusát,

- meg kell értenie az egyedi, közbenső döntések kapcsolatát a teljes döntési folyamattal, annak érdekében, hogy meg tudja határozni azt a pontot, ahol az értékek játsszák a fő szerepet, illetve ahol a környezeti szempontokra való fogékonyság jelentkezik.
- Szükség van a környezeti fogékonyságot jelző kritériumok meghatározására.

Az ANSKV-megközelítésnek előfeltétele a DW eljárási kritériumainak alkalmazása. Az eljárási kritériumok meghatározzák, hogyan kell a döntési folyamatoknak lezajlaniuk – a jó döntési alapelveknek megfelelően. Az alapelvek, amelyek irodalmi áttekintésen, a jó gyakorlaton és esettanulmányokon alapulnak:

- átfogó jellegűek
- illeszkednek az alkalomhoz,
- nyíltak és áttetszőek,
- részvételi alapúak,
- következetesek.

Ha a felsorolt kritériumok érvényesek a döntés folyamatára és magára a döntésre, akkor az a környezeti szempontok integrálására is alkalmasabb lehet.

Az ANSKV módszertani megközelítés lépései

Mielőtt az ANSKV lépéseit részletesebben bemutatnánk, egy áttekintő ábrán összefoglalóan szemléltetjük a folyamat lépéseit.

(1) Screening

Az eljárás kezdő lépésében az a vizsgálat tárgya, hogy az adott terv, illetve program esetében indokolt-e, szükséges-e az ANSKV elvégzése, és ha igen, az hogyan kapcsolódik a stratégiai környezeti vizsgálat lebonyolításához. Az ANSKV formáját és megjelenésének módját a döntéshozatali folyamatban a vizsgálatnak ebben a fázisában kell meghatározni. Az ANSKV önmagában is, de az SKV szerves részeként is elvégezhető.

A screening lényeges eleme annak áttekintése, hogy létezik-e korábbi terv vagy program, amelynek ex-post értékelési eredményei figyelembe vehetők a vizsgálat során.

(2A) Scoping

Az ANSKV scoping fázisában a legfontosabb feladat a vizsgálat tárgyának és határainak a meghatározása. Ekkor lehet megalapozni a döntéshozatal konzisztenciájára irányuló vizsgálatot. Kiemelten fontos a konkrét döntéshozatali eljárás jogi és intézményi jellegzetességeinek, az eljárás területi, időbeli és szervezeti vonatkozásainak áttekintése, illetve a kapcsolódó eljárásokhoz való viszonyának elemzése. Itt kell kitérni a környezeti problémák és célkitűzések, illetve az érdekelttek körének (stakeholders) részletes elemzésére is.

Növeli a scoping fázis jelentőségét, hogy az ANSKV eljárásának későbbi lépései számára biztos alapot nyújthat.

(2B) Az eljárási kritériumok azonosítása

Az SKV-eljárások keretében a vizsgálatok készítői gyakran alkalmaznak különböző célkritériumokat, indikátorokat és környezeti kritériumokat. Rendszerint ezekkel az eszközökkel vizsgálják a lényegi környezeti kérdéseket (pl. a városi levegőtisztaság-szabvány). Az ANSKV által alkalmazott kritériumok különböznek az említett gyakorlattól. Az ANSKV eljárása kiemelt hangsúlyt helyez a döntéshozatali eljárásokban feltételezett, bizonyos fokú racionalitásra. Ebben a lépésben alakul ki az a kritériumkészlet, amely a környezeti szempontok érvényesítését segíti elő a döntéshozatali eljárásban. A vizsgálatot végzők összeállítják a „jó döntéshozatal” kritériumait, s ezekhez viszonyítva értékelik egy későbbi fázisban a már említett döntési ablakokat. A kritériumok általánosságban térnek ki a teljes folyamatra és a döntés környezeti vagy

fenntarthatósági szempontjait tartalmazzák. Meghatározásukra egy egyszerű, három lépésből álló módszert alakítottak ki:

- Az első *a környezeti és a döntéshozatali értékek meghatározása*.
- A második az első lépésben meghatározott értékek alapján álló *döntéshozatali elvek meghatározása*, azért, hogy megfelelően érvényesüljenek a döntéshozatali folyamatban (pl. átfogó jellegű, alkalomhoz illeszkedő, nyílt, áttetsző, részvételi alapú, következetes).
- A harmadik az *eljárési kritériumok meghatározása*, amelyek a második lépésben elfogadott alapelvek operatív alkalmazását teszik lehetővé az egyes döntési ablakokban. A további speciális kritériumokat az egyes döntési ablakok elemzésekor határozzák meg.

(3) Funkcionális leírás

A döntéshozatali eljárás funkcionális leírása során a döntéshozatali eljárás összes lépését, tartalmi elemét áttekintik.

- a döntéshozatali tevékenység (tanácskozás, megfontolás, eredmény megfogalmazása),
- konzultációk és társadalmi részvételi eljárás,
- a döntéshozatal legfontosabb információforrásai és befolyásoló tényezői (kutatás, a résztvevők érdekei, az adatgyűjtés módja, a vizsgálat és az értékelés stb.),
- az egyes döntési pontok (másodlagos döntések) és a döntési feladatok funkcionális kapcsolatainak meghatározása, azonosítása.

Ennek a lépésnek az egyik fő funkciója, hogy előkészítse a következőt, a döntéshozatali ablakok azonosítását: pontos leírást és elemzést ad magáról a döntéshozatalról, lehetővé téve a vizsgálati eljárás illesztési pontjainak meghatározását.

(4) A döntési ablak azonosítása

A döntési ablakok azonosításának fázisában azokat a döntési pontokat határozzák meg, amelyek a döntéshozatal és a környezeti vizsgálati eljárás közötti kapcsolatot teszik lehetővé. Maguk a döntési pontok igen széles körből választhatók ki: a környezetvédelmi célkitűzésekkel közvetlen vagy közvetett kapcsolatban is lehetnek. A döntési ablakoknak nevezett döntési pontok a döntéshozatali folyamat befolyásolására alkalmas vizsgálati lépések illesztési pontjaivá válhatnak. Segítségükkel lehet az eljárési kritériumokat érvényesíteni a döntéshozatali eljárásban.

A döntési ablakok meghatározásának számos formája lehetséges: a formális döntéstől a társadalmi vitáig. A szakértői vélemény és a kerekasztal-tárgyalások vagy ezek kombinációja igen hasznos módszer a döntési ablakok azonosításában.

(5) A döntési ablak elemzése

Az azonosított döntési ablakok elemzése során minden egyes ablakot külön-külön összevetnek a meghatározott eljárési kritériumokkal Ennek a fázisnak két alapvető lépése van:

1. Még mielőtt a bennük szereplő döntéseket meghozzák, a meghatározott döntési ablakokat – az általános és speciális kritériumok alapján – megvizsgálják, különös tekintettel arra, hogy az adott ablakban mennyire érvényesíthetők a környezeti szempontok.
2. Míhelyest a döntési ablakban szereplő döntés megszületett, megvizsgálják, hogy az mennyire felel meg a meghatározott eljárési kritériumok által szabott feltételeknek.